

శ్రీ రత్న

పాండవ వనవాసము

[నాటకభజన]

ఇది

కొంకుదురుగ్రామవాస్తవ్యులగు

నల్లమిల్లి రామరెడ్డికవిగారిచే

రచియింపబడినది.

Slno 763 / Sro No 7100

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

రాయవరమున

శ్రీ మేరీముద్రాక్షరశాలాయందు మల్లిడి సత్తిరెడ్డిగారిచే

ముద్రింపబడి

గ్రంథకర్తగారిచే ప్రకటింపబడినది.

1929

కాపీరైటు రిజిస్టర్డ్

[వెల రు 0-12-0]

వీ రి క

భక్తాగ్రేసరులారా!

మానవజన్మ మెత్తినందులకు ప్రతిమనుజుడును భగవద్భక్తి కలిగి
యుండవలయును. అందులకై మన పూర్వులు భజనలనేర్పాటుచేసిరి.
ఇక్కాలమున పలువురు పలుగ్రంథములను భజనకీర్తనలుగా వ్రాసిరి.
నేనును నొక గ్రంథమును భజనకీర్తనలుగా వ్రాయవలయునని యుద్దే
శించి “పాండవసవవాస” మను నీ చిన్నిపాత్రమును రచించితిని.
ఇందు నా మదికిదోచిన కొన్నివిషయములను రక్తికోసమై కల్పించి
తిని. కాన పండితోత్తములు నా సాహసమును మన్నింతురుగాక.

7—7—29

కొంకుడురు

ఇట్లు

నల్లమిల్లి రామరెడ్డి

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1. ధర్మరాజు	12. గ్రోణుడు
2. భీముడు	13. అశ్వత్థామ
3. అర్జునుడు	14. చిత్రరథుడు
4. సకులుడు	15. యముడు
5. సహదేవుడు	16. ఉత్తరుడు
6. దుర్యోధనుడు	17. విరటుడు
7. దుశ్శాసనుడు	18. సింహబలుడు
8. కర్ణుడు	19. దూర్వాసుడు
9. వృషసేనుడు	20. సైంధవుడు
10. అభిమన్యుడు	21. శ్రీకృష్ణుడు
11. భీష్ముడు	

స్త్రీలు

1. కుంతి
2. ద్రౌపది
3. సుధేష్ఠి

(ఇంకను బ్రాహ్మణులు, గొల్లలు మొదలగువారు వచ్చెదరు)

ఈ గ్రంథమునందలి తోహరాలకు వెనుకబాడువారు

“కృష్ణుని ధ్యానించండి శ్రీకృష్ణుడే విష్ణువునుండి” అని పాడుకొనవలెను.

తీర స్తు

పాండవ వనవాసము

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము

[ప్ర) వేశము: -- దుశ్శ్యాసనాడు, దుశ్శాసనాడు, కర్ణుడు, పృవశేనాడు,
భీష్ముడు, ద్రోణుడు, అశ్వత్థామ]

దుర్యోధ:--(లేచి నిలువబడి) భీష్మ, ద్రోణ, అశ్వత్థామాది
మహాశయులారా! అసేతు హిమాచలపర్యంతమగు యీ ఆర్యావర్త
మున జనించిన మహారాజులలో ఘనుడనై, నవగుండమండలాధీశ్వరు
డనై యున్న నేను నా మేనమామయగు శకునియొక్క యపారకృపా
కటాక్షమువలన పాండవులను వారి సంపదను గెల్చితిని.

చ॥ గెలిచితి నింద్రప్రస్థమును గెల్చితి వైరుల యర్థరాజ్యమున్
గెలిచితి నెల్లదేశముల గెల్చితి ద్యూతమునందు ద్రౌపదిన్
కలకలలాగు హస్తీపురి కాంతలపాదము లొత్తుచుంటకున్
తలలను దువ్వుచుండుటకు ద్రౌపదికూడ లభించె కావునన్!

ద్రౌపది నీ సభకు రప్పించి కాంతాజనంబులకడ కనిపెద.
(దుశ్శాసనునితో) సోదరా! దుశ్శాసనా! నీవు పోయి ద్రౌపదిని
దోడ్కొనిరమ్ము.

గీ॥ మంచిమాటలచేత నా మగువరాక

యున్న భయపెట్టు మప్పడా యువిద బెదర
కున్న వైజారుచే దన్ని కొప్పబట్టి
యీహృదయము వేగమే యిప్పడేగి॥

(అని కూర్చుండును)

దుశ్శా:—చిత్తము. పాండవుల నవమానించుటయే మనకు ప్రస్తుతకర్తవ్యము. కావున నిముసములో దీసికొనివచ్చెద. నెలవిండు.

దుశ్శా:—చుంచెడి పోయిరమ్ము.

(దుశ్శాసనుడు నిష్క్రమించును)

దుశ్శా:—అంగరాజా! నా మేనమామ పాండవుల నడవుల కనుపునటుల జేసినాడు. పాండవమధ్యముండగు పార్థుని ప్రాణములు దీయుట నీపని.

కన్దు:—చుహారాజా! కదనమనిన నాకు కను సంతోషము.

చ॥ ఇరుచదియొక్కసారులు మహిళలనుండలి రాచవారలక
దురమునగ్రుంచినట్టి యల దోర్బలుడైన గురుండు నాకు ముక్
గరపిన యస్త్రవిద్యలకు గవ్వడిపై గనపచ్చ కూల్చెదన్
కరువలిసూను నా పిదప కాలునిమ్రోలకు బంపివైచెదన్॥

[గ్రాపదినీక్షుడు దుశ్శాసనుడు ప్రసేమించుచున్నాడు]

గ్రాప:—ద్వారకావాసా! దీనరక్షకా! యీ దుర్మాగుడు నన్ను సభాస్థానమునకీడ్చుకొనిపోవుచున్నాడు. రక్షింపుమురక్షింపుము.

నాదనామక్రియ—ఏకతాళము

గోవిందనన్నేలుమయ్య-నీపించురావయ్య నినునమ్మితయ్య॥ గోవి॥
దేవదేవనాకుదిక్కునీవె నీకు-నేన జేసెదనన్ను చేబట్టిరక్షించు॥ గో॥
పాడుద్యూతమునందు-ప్రాణనాథుడుముందు
ఓడిపోయెచు యెల్ల సిరుల-నన్ను
గూడ నోడెనురా కౌరవుల-కిపుడు
తోడితెచ్చిరి సభకు చెవుల-విన
కూడనికూతలు-కూయుచునున్నారు
చేడెను నే నేను-చేయజాలను తండ్రి॥

గోవి॥

కుండినో త్తమునైన-బాపలు గ్రోణాదు

లుండిరే మనకుండెత్తండి-యూ

మొండివారిల సభనుండి-నాకు

గుండ్లప్రేలుచునుండెనగడి-యనుపు

దండికాటవిగోన-మొండిగాడునులను

చెండాడినట్టి యో-కోదండరామయ్య!

గోవింధ

రామారెడ్డిని నేతె-స్వామీ మీ నాదులె

వేమాయ స్మరియింతుఁడయ్య-నన్ను

ప్రేమగాగొ కాపాడుమయ్య-నాథు

లేమియు ననకుండిరియ్య-రాయ

రామాయె నీచాద-రెడము చేరెను గొల్లి

భూమిగో దశిరధి-రాముడైనపు పు

గోవింధ

దుశ్యు-పేసీ! వెగ్రిదానా! గొల్లవాని నేలగొనియాడెదవు? ప్రభుసాదయులపైబడి బ్రతిచూలుకొనిన ప్రాణుజనముండును. అంతి యేగాని గొల్లనియ గోల్లలరు కాయు గొల్లనివలన నేమకాగలదు? నోకుఁబూసికొనీరమ్ము. (హర్యోధనుని దరిక్ష్ప్వకొనిచని) అన్నా! ఇదిగో ప్రాణి. స్పృష్టా స్పృష్టా యని పిరాయములేకుండ వాగు చున్నది. ఆ స్పృష్టుడయె కాపాడ్చుకొనవలెను. ఈమెకు తెగిన ప్రాయ శ్చిత్తి మొనరిచితే మేని గొల్లకృష్ణుని బాడారము తెల్లమగును.

దుర్యోధ-బేసేను. నీ మాట వాస్తవమే! (కన్ఠనితో) కర్ణా! ఈమెవస్త్రములను విప్పవలయునని నే నుద్దేశించుచున్నాను. నీ యభి ప్రాయమేమి?

కర్ణ-మీ యభిప్రాయమే నా యభిప్రాయము.

దుర్యోధ-దుశ్యుసనా! జాగేల? చీరెలను విప్పుము.

దుశ్శాసనము:—చిత్తము. నిముసములో విప్పెదను.

(అని విప్పనారంభించును)

ద్రౌపది:—హా! సర్వేశ్వరా! ఆపద్బాంధవా! అనాధనాథ! ఆది
మధ్యాంతరహితా! అహల్యాశాపవిమోచనా! దశావతారస్వరూపా!
పాపవినాశా! భక్తజనహిత! గోపాలకృష్ణా! భక్తురాలిని కాపాడు
భావము నీయిదియె.

ముఖారి—వీరతాళము

నందకుమారా నాయన్న-శా-యంను దయజూపుచున్న
తొందరగా కొప్పుబట్టి-నుశ్శాసనను డీడ్చినాడు|| నంద||
పందలు కౌరవులు నన్ను-బాధపెట్టుచుండిరి గో
వింద యిందువచ్చి బ్రోవుచున్న-పాండు
నందనులిపు పూరకుండిరయ్య
తొందరగా నీవునాకు-చువ్వలువలనిమ్ము-నా
యందుగటాక్షమ్ము-నా-యన్నయించిరమ్ము|| నంద||
పాడుద్యూతమాడి నాడు-ప్రాణనాథు మోసపుచ్చి
నాడు యీనుయోధనుండు నేను-నన్ను
యీడిపించినాను దురాత్ముండు-మిగుల
నేడిపించుచుండెను నిది-కూడదనెడివాడు-యీ
రేదులలో లేను-మా-టాడదు యెవ్వడు|| నంద||
తల్లివీవె తండ్రివీవె-భాతవీవె భ్రాతవీవె
యుల్లమునన్ నిన్నుదలచుచుంటి-నన్ను
చల్లగ నేలుము తమ్మికంటి
నల్లమిల్లి రామిరెడ్డి నాదరించునట్టి-శ్రీ
నల్లభా యీపట్టి-నీ-చెల్లెలగును కాబట్టి|| నంద||

దుశ్శాసన్—రాజేంద్రా! ఎన్నిచీరలు విప్పినను తరుగుటలేదు.

హిందూస్తాని కాఫి—తిశ్రజాతి

విప్పజాలనన్న-యిది-గొప్ప గారిడివలెదోచె॥ విప్ప॥

కుప్పలు పడియుండె వలువ-లెప్పుడు కట్టినదొయ్యామె॥ విప్ప॥

కృష్ణ! కృష్ణ! కృష్ణ! యంచు-కృష్ణుని దలచును సతతము
జిష్ణువు యలుగులనెరుగును-చిన్నది గారడినెరుగును॥ విప్ప॥

గారిడివిద్యలనేర్చిన-కాంతల నెచ్చటగానము
నేరీచె గొల్లనికడ కడు-నేర్పుతో నీతోయ్యలి॥ విప్ప॥

దుర్యోధన్—రాధేయా! ఇది మిగుల చిత్రముగానున్నది. మన
దుశ్శాసనుడనినట్లు యిది గారడివిద్యయే యైయుండును.

కర్ణు—సందేహమేమి? ముమ్మాటికి గారిడియే.

ద్రౌపది—ఓ కౌరవాధములారా! భక్తవత్సలుడగు దేవకీనంద
నునికి నాయందు దయయున్న మీరు నన్నేమియు చేయజాలరు.
భీష్మ ద్రోణులారా!

అ॥ ధర్మరాజుయోడి తరువాత నన్నోడి
నాడ మొదట నన్ను నోడినాడ
అక్రమంబుకాదె యతివ నీవిధముగా
గట్టపెట్టుచుంట కౌరవులకు॥

(ఎవరును పలుకకుండురు)

సభ్యులారా! పెద్దలారా! ఒక్కరును మాటాడరేమి?

కమాచి—అటతాళము

పలుకకుండుట న్యాయమా-పండితులారా॥ పలు॥

పలుకకుండుటమీకు భావ్యంబుకాదయ్య-అయ్యా-అయ్యా
అయ్యా-యో గాంగేయ॥ పలు॥

అతివలసభంగో-హస్యంబులాడుట-ఆర్జునకాచారమా
 ఆర్యా-ఆర్యా-ఆర్యా గ్రోణదార్యా॥ పలు॥
 పెద్దలందఱుగూడి-బుగ్గినూలిన పనులు
 వద్దచినుకుచు గలఁ-మేల-మేల-మేల-తప్పగుచు చాల॥ పలు॥
 భూమిగో నలపల్లె-రామిరెడ్డిని నేలె-స్వామినాక్షిగి బప్పుడు
 నేమి-నేమి-మేల-పెద్ద ముగివాడు॥ పలు॥

వృషః—(చినలో) రామరామ! సర్వోత్తమ డీ భీష్మదోలుల
 హృదయము లుక్కుముక్కులలో జేసియున్ననుకాబోలు. లేకున్న
 చెల్లుబడి కలిగియుండియు “రాజాజు చేసినది తప్ప” ని చెప్పక యూర
 కుందురా! నృక్కపాగు భీష్మనికిని గురుపాగు వ్రోణునికిని ధర్మాధర్మ
 ములు తెలియకుమా? నీరజూరకుండుటకు గతం బేమియో ఖండిత
 ముగా నడిగిచూచెద. (వై) మహాశయులారా! ఇంతిమ ది పెద్ద
 లుండి యీమెప్రశ్న కు గ్గిరు ఏయల్లె?

బేషంగ — వీ తాళము

నోరు నెరువల్లెల మీరలు-యా నీరుగార॥ నోరు॥
 కాసుమాట లెన్నో పూడి-కాంతను నిందించేరేడు
 నానియడుగు ప్రశ్నకు మీ-గరును మోగిడితి॥ నోరు॥
 ఇంతిని దుఃఖంపజేయు-తుంతయుపాడమ్మ మిమ్ము
 అంతకుం పుత్రోయు నరక-మందు నిశ్చయముగి నింక॥ నోరు॥
 సరకిమందు నుండుట కా-నలువవ్రాసె మీమొగముల
 దొరకదింక సరజన్మము-పిరికిరాజులార మీకు॥ నోరు॥
 భామవలువలనువలువగ-ప్రభునితరము కాగిసుండి
 రామిరెడ్డివరగుడు యీ-రామను రక్షించుచు॥ నోరు॥

కన్యః—కుమారా! నీవు పసివాడవు. ధర్మాధర్మములు నీకు
 బాగుగాడెలియవు. వీరిందలివలె నీవును మాటలాడక కూర్చుండుమా

దుర్యోధనుఁ—జాపదీ! నీవీ సభవిడచి పొమ్ము.
 [నాప:—గీ॥ పతులె దైవములని యెంచు కడతి నేని
 వాసుదేవుని స్మరించు వనిత నేని
 వసుధలో ధర్మజును సత్యవంతుడేని
 నాశమగుగాక కౌరవనాథుబలము॥

(అని నిష్క్రమించును)

వృష:—పత్నినతాశాపముపట్టికునుపకపోవు. పోవుదములెడు.
 (అందరు నిష్క్రమింతురు)

[పౌత్రము పంచపాండవులు]

నాదనామక్రియ—ఏకతాళము

- మఘనూదనునిమహి-మము నెన్నగాపశమె॥ మఘ॥
 నాధులకైన ప్రహ్లాదుని కయినన్
 శ్రీధరుమహిమా-చెప్ప శిష్యంబుకాదుర॥ మఘ॥
 1 కడలీలోపలజొచ్చి-నుడుకుసోమకుడుంచి॥ కడ॥
 జమవకుషనిశ్చతురిడెనలనలువకు-పుడమినతనిసరిబోలడెవండును॥మ॥
 2 అలదేవతలుకోర-తులక్రింద కూర్చునై॥ అల॥
 నిలచేనపుడె సుధ-యలవడె సురలకు
 కలువలరాయడు కలిగెనుఘనుడగు॥ మఘ॥
 3 చదివెన్ హిరణ్యాక్షు-జగతి వరాహమై॥ చది॥
 తదుపరిప్రహ్లాదామలబ్రోచెను-కదనంబునభూకాంతులగూల్చెను॥మ॥
 4 భూమిని దశరథ-రాముండాడెను॥ భూమి॥
 ప్రేమతోరాతినిభామగజేసెను-భూమిసురులకుజ్ఞేనుములొసగెను॥మ॥
 5 భువిలోన కొంకుదురు-పురమున నుదయించె॥ భువి॥
 కవులకుసుధములుకలుగంజేయు-దివిజులకోర్చెలదీర్పదలంచును॥మ॥

భీమన్నా! పాంచాలికి యత్నమవలనలొసగి రక్షించిన పక్షి
వాహనుని మన మెల్లప్పుడను మరువరాదు. అజ్ఞానాంధకారమున
మునిగియుండు మూఢులు మోక్షమును పొందజాలరు.

భీమ:—అన్నా! ధర్మన్నా! నిత్యమును ధగవన్నామ ముఖ
పరుకవైయుండు నీవే హాసినాపురాజ్యము నేలుట కిష్టమై గనుక
దుర్మార్గుడుగు దుర్యోధనుని దురుముటకు మూకు నెలవొసాగుము.

అర్జు:—అన్నా! చిన్నన్న యభిప్రాయము కరుగకు తెన్న
యని తోచుచున్నది.

చ॥ నిమగ్నములొ వధం చేదను నీచసుయోధిను నగరాజునిన్

శ్రమముగ నెల్లవీరులను కాలునిజ్జకు బాపినై చెదన్

శ్రమపడనేల కానలను శత్రులద్రుగిచి కిటియుండగా

సమయమిడి మహాత్మి యికి జాలమొనర్చక యమ్ము యూనిన్ ॥

అగ్రజా! ఆత్మస్తుతి యనన్తానైనను శిష్టేదనాలకిపుము.

ఆనందభైరవి—ఆదిత్యాము

భయమా ధర్మజా-పగనాగుల్పు బలశాలురుండ॥ భయ॥

1 కయ్యానికి కాలుగుమ్మచుటిమ మ్యా భయంబులేకు-అ-న్నయ్య
మాకుశ్రమకాదు-మరి-నయ్య వెంటనేబోదు-నే-చయ్యనబాణము
వేసిన జచ్చునునైన్యమంతి సోయ్యమునమ్మా॥ భయ॥

2 కొరనాథముల గూకు యనుపురి జీగ జనెదను చూస-నా-బారికి
నిల్పెడివాడు-యా-క్రూరులలోపలలేడు-సం-సార సాగరంబున తన
కన్నులు కానరూడె ముర్యోధనుండు॥ భయ॥

3 సందియమొదుకు యాజకిబగపుము సూదరముగ దీవించి-యా-పం
దల సనిలోద్రుంచి-గో-విందునితో నేతెంచి-నీ-ముందునిల్చి సంత
సంబు మొందుగ బుట్ట-తున్నయ్య మనిలొ॥ భయ॥

శాంకర వననాసము

11

4 రామిరెడ్డివినేతెడికొప్పునిప్రేమ మోడుగానుగడె-మన-కేరిభయము
లేదాడి-ము-రాముడె కృష్ణుడునుండి-యా-భూమిలోన నెవ్వడైన
యూని-ప్రేమ కోడలం చినన్ గ్రోగు|| భయ!

ధర్మ:—అగ్గనా! శాంతియు భూషణమువంటిది. కోపమే
నగరకాపము. శాంతియుచే జడినవారును కోపముచే బాగుపడినవా
గునులేగు. శ్రీకృష్ణభగవానునికి చలికాడవైయుండియు నింత తొం
దంటిపెదవేల?

భీము:—అగ్గజా! మనము శాంకేంచినకొలంది కొరపులు
వ్విప్పిగుచ్చుచున్నాము. మన బాహులంబుల నొకసారి చూపించినచో
నామర్కాలు కంత మిడినవాలుండను.

ధర్మ:—తమ్ముడా! అగ్గనానానాశరమున మనకర్థరాజ్యము
నీయగున్న కప్పుల దురమొనర్పుల న్యామము. కాని నేను శాంతిదర
నొందాట ధర్మముకాదు.

భీము:—అన్నయ్యా! శకునిమాయచే మనము దుర్వోధనునికి
సర్వమును నోడిపోతిమి. న్యాయముగా ద్యూతమాడిన మనమే గెలిచి
యుంటాము. కనుక మన మిహులకెగి ననసరిములేగు.

బేహగ్—శ్రీశ్రీజాతి

కాన కేక వలగు ధర్మజా!-నీ-యానయైన దుర్వోధను యనుపురి
కనిపెద నిపుడే|| కాన||

హినుడగు సుయోధనుడీ-యూనిని నిందించెను-చానమేని సప్త్రము
లను చాలవిప్ప నెంచెను-నిన్-కానిమాట లాడెను-వా-చూనిన-
యత్తుంబును-నే-నైన కాననైతినిరా|| కాన||

మాయద్యూత మాడి రాజ్యమున లాగినాగు అల-శకునికి చెడు
బుద్ధి వాడమెను-పకపక నగి గ్రొవడినిం బరిహసించెను-అడవికి

పోవద్దు-నేవేసక నొకగుద్దు-ఆ కౌరవనాధుండు యప్పుడు కాలుని
దరికేగలడు॥ కాన॥

చెప్పలేదు పెద్దలెవరు-తప్పని మళ్ళాసనునికి-గొప్పనిదలచెను సు
యోధనుండు సెలవునిండు-ఒక రెప్పపాటు నిండు-కడు-తిప్పలుబడి
జరాసంధు తీలవంచి కౌరవులకు-కప్పము గొనిపోచ్చితిని కిస్తుడు
గర్విం చె-సతినిప్పుడునిందించె-చప్పరించిపై చెద నొక ట్టణములోన
కౌరవులను నిప్పు చెదను గాల్చివేయుభంగ-ముందెప్పుడో దురము
నొనర్ప నెంచితివేమయ్య నీవు-యిప్పుడు సెలవీయకున్న నేగెద సం
గ్రామమునకు॥ కాన॥

ధర్మ:—వృకోదరా! కామక్రోధ లోభ మోహ మద మాత్మ
ర్యము లనెడి దొంగ లాగురు శరీర మను నింటియందు జ్ఞాన మనెడి
రత్నము నవహరించుటకై కాచియుందురు. నీవు క్రోధమనెడి దొం
గకు నీజ్ఞానరత్నము నప్పింపుచున్నావు. అందుచేత నాయభిప్రాయము
నెరుంగజాలకున్నావు. కనుక జెప్పెద నాలకింపుము.

ఉ॥ భూమివడంకురుడినను భూపతుల్లెరు నెత్తివచ్చినన్
సోముడు దాదపీనను సూర్యుడు సాగరమంగు డాగినన్
యీమహిమన్నివంగడము లేకముగా నొకటైన నెన్నుకున్
నీమమదప్పజాలనని నీవుతలంపుము ముద్దతమ్ముడా॥

జైలాగు, నాదనామక్రియ—త్రిశ్రజాతి

ధర్మ:—ఆగ్రహింప బాడియా యనుజా భీమన్నా-నీ॥ వాగ్గ॥

శీఘ్రమే వనికేగవలయు-జెప్పకు నామాట కెదురు॥ ఆగ్గ॥

అడితప్పగాదు-నీ-వన్నదిసరికాదు-యీ

పాడుసుఖముకొరకునేమి-పాడిదప్పబోను-నీ॥ వాగ్గ॥

భీమ:—అనఘా ధర్మన్న-నీ-యానదాటజాలుచునా॥ అన॥

వనభూమికిబోవచ్చును-వలదని నేవచియింపను॥ అన॥

అన్నగారిసూట-కెను-రాదువాడు జూట

కన్నతిండి ననుకొంటిని-అన్ననిన్ను నామనమున! అన!

ధర్మ:—తమ్ముడా సర్వమును-మన-దాయలకోడితిని

యిమ్మహియందాఁ ధాత-యొదుకు ననుజేసినాఁడా! అన!

భీమ:—వినుము దుర్యోధనుని-యా-చెనటిమశ్వాసనుని

దునిమెద సెలవొసగిన భయమును జెందకునూయన్నా! అన!

అర్జు:—ముదమొందెదయుద్ధమన్న-ముందుజాతువన్న

అదయుండగు కొరవేంద్రు-నడలించెద పెద్దన్న! అన!

నకు:—తొందరపడనేల-గో-విందుడు మనమ్రాల-ప

సందుగా వసించునతడె-సౌభ్యమిచ్చు నిరతిమును! అన!

సహ:—ఎల్లెనువసించు-శ్రీ-వల్లభునిభజించ

నల్లమిల్లి రామి రెడ్డి-నాదరించు నాతడగద! అన!

ధర్మ:—సోదరులారా! మన మందరమును దామోదరునిగూర్చి

తపమొనరింతము. అతడు ప్రత్యక్షమైనపిమ్మట నడవుల కేగవచ్చును.

(అట్లు చేయుచున్నారు)

కృష్ణ:—(ప్రవేశించి) నాచే సృజింపబడిన సకలజీవులలోను

మానవులు మిగుల విపరీతముగా సంచరించుచున్నారు. జంతువులును

పక్షులును తమ యాహారమునిమిత్తమే పాలుపడుచున్నవి. మాన

వులు జ్ఞానముగిలిగియుండియు, దమకున్నదానితో దృష్టినొందక ధరణీ

తలంబునంతను బాలింపవలెనని ప్రయత్నములు సల్పుచున్నారు.

భక్తులగు పాండవుల మోసపుచ్చి యరణ్యమున కనువుచున్న దుర్యో

ధను డట్టిచారిలో నొకడు. ఈ భూమి నెందరుపాలించిరో, ఎందరు

పాలించుచున్నారో యెందరు పాలించెదరో లెక్కింప నాకే శక్యము

గాకున్నయది. భక్తరక్షణమును దృఢశిక్షణమును గావించుటకై

నేనీ కృష్ణానతార మెత్తితిని. మున్ను చేపనై సోమకునిద్రుంచి ప్రాబ

లుకులను వెచ్చి బ్రహ్మాకిచ్చితిని. శాబేకినై నుగధరపర్వతముక్రింద
 నుండి సురలకు సుధను లభింప జేసితిని. వరాహమునై హిరణ్యము
 ద్రుంచి జగమున కే నొక్కపన దేవుడనని తెలియు జేసితిని. నార
 సింహమునై ప్రహ్లాదుని బ్రోచితిని. నామనుగూర్చినై బలిచక్రవర్తిని
 పాతాళమున కనిపితిని. పరశురాముడనై నృపరుల నుగ్గాడితిని.
 శ్రీరాముడనై రాక్షసి నాతిగా జేసి, తాటికిం ద్రుంచి, గాధేయు
 జన్నము గాపాడి, రావణుని హృచ్చి, దివిజల భయమును నొలగించి,
 వాల్మీకివచనములు నృధానాకుగడి జేసితిని. నేడే కృష్ణావతారమున
 కంసవధమును కొరవనంగనాగములు గావింతుట నాకు విధానము.
 కనుక భక్తులకు పాండవులకు శ్రేష్ఠులైనై, దైత్యమును కలుగ
 జేసి ద్వారకకు బోయెదను.

(అంత పాండవులు కృష్ణుని గాంచి గుట్టు నుతింపుచున్నారు)

(నాగకు) కృష్ణాకి—కావనము

శ్రీచరణము గ్రోహి వసు-దవునిను నీ వాదయి నీ॥ శ్రీచర॥

దేవదొడిములగు నాను-దేవయగు మిగు నుతింపు

పావనులనుగ్రోవెడి పరి-మర్షణ మూర్ఖరా

ఈశ్వరా లలలలలల॥

శ్రీచర॥

మూడుమూర్తులకును నీవె-సమాలమైనవాడవురా

తోడుపడర మహాశియా-శోయజనయనా ఆలలల॥

శ్రీచర॥

క్షుణ్ణుచెడవు శిరణుయనిన-శత్రువునైనమరునయ్య

యమరనా-శుభచక్షా-నాక్ రానూరెక్కిచరని॥

శ్రీచర॥

కృష్ణుః—భగ్గులారా! శికుని మాయ చే మీరు సర్వమును
 దుర్యోధనునికి యోడితిరని దివ్యవృత్తిని తెలిసికొని వచ్చితిని. గడచిన
 దానికి చింతించిన లాభము లేదు. ధర్మ! కృష్ణవశ మెవ్వరికినిదప్పదు.

నాదనామక్రియ—అటకాశము

కర్కవశ మెవ్వరికింపబడియొ-ధర్మజా! ధర్మజా॥ కర్మ॥

కర్కవశ మెవ్వరికింపబడియొ-ధర్మజా! ధర్మజా॥ కర్మ॥

ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా! ధర్మజా!

మగ్నముగాచుకొనినాటకాశము ముచ్చటపడెనను

సిగ్గులు పుట్టు నేరములు వినినాటకాశము-భువ

శిర్మము ను వర్మమును॥ కర్మ॥

మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

నంటగంట బరిగిపగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

నంటగంట బరిగిపగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

వంశీకారికి గిలుగ గానము మేరమునను

కగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

యిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

వంశీకారికి గిలుగ గానము మేరమునను॥ కర్మ॥

కులము నున్నచు మెలగుచుండెడితలునాటకాశము స్వర్గముదొరుకదు

తలపుమెల్లను నన్నుమిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

కులమున పరిగిపగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

దలచువారలె యగ్రజులుగాన-భక్తి గ్రహింపుల

జలకనగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము మిగిలినాటకాశము

దెలియకుండు చరిత్రదనుగాన-భక్తి

బిలచినప్పుడు పలికెదను మేరమునను॥ కర్మ॥

శిర్మజుచ్చినవానిగాతెలి-శిర్మజుచ్చినవానిగాతెలి-శిర్మజుచ్చినవానిగాతెలి

కగుణాకో కాపాడుచుండుమురా-పదిమూడుయేండుల

వరకు వైకుల వరచజాలమురా-అరువానియుద్ధము

జగపి రాజ్యము నీకొసంగెదరా-సమయంబువచ్చుడి

వరకుతాను రామరాత్మవి-వరకుతాను నీకొసంగెదనుసిరి॥ కర్మ॥

ధర్మ:—మహాత్మా! తమదర్శనంబుచే మేము ధన్యులమైతిమి. తమరుబోధించిన యీ అమృతవాక్యములు మిక్కిలి యానందమును కలుగ జేయుచున్నవి.

కృష్ణ:—అగ్నినా! సత్యసంధుడగు ధర్మజుని యాజ్ఞప్రకారము మీరు సంచరించెదరు. అది నాకు మిక్కిలి సంతోషము.

(జైలాగు) కల్యాణి—చతురశ్ర

అగ్నినారాయణచిరుతండగునీమేనల్లునియభిమన్యునిబోషింపుము॥నా॥

శూరుకురణవీరుడునీయల్లుడు-దూరదృష్టియేమెరుగడుమాధవ॥నా॥

కౌరవనాథునికతమున మేమా-కానభూమి కేగుచుంటి మిప్పుడు

నీరజాక్ష, రాక్షసాంతకానిను-కూడిమితోదలచెదమది సతతిము॥నా॥

కృ-ధర్మముదప్పకవర్తింపుమునీ-తనయునకెన్నడుగలుగదుగోభము॥ధ॥

ధర్మజనానతి చాటకు మాతని-దైవముగాపూజింపుము నీమది॥ధ॥

కర్మఫలము ననుభవింపవలయును-గాన కానకేగరమ్ము వీటికి

దుర్మత్తులగుకౌరవుల దునిమి యీ-ధర్మజునకుపట్టముగట్టెద నీ॥ధ॥

అభి:—నాన్నగాలూ మీరెక్కరికెల్లాలు.

జగద్భూతి—త్రిశ్రజాతి

ఎక్కరికెల్లారేతయ్యా-యెందుకోసమోబాబయ్య॥ ఎక్క॥

చక్కెరమితాయి రెండులక్క-పిరితలోతెత్తిపెత్తు॥ ఎక్క॥

తేరుయెక్కి నేనమ్మమ్మ-గారి యింతి కెల్లుతాను

జోరుగా పరుగెత్తెగుఱ్ఱాలో-మీరు కత్తిచియ్యందయ్యా॥ ఎక్క॥

చిన్నిమామ దొడ్డిలోన-యెన్నో యావులుంతాయయ్యా

వెన్నాజన్నూ కావాలంతె-యెంతలయినా వుంతాదయ్యా॥ఎక్క॥

అగ్ని:—కుమారా! పెదనాయనగారును మేమును లరణ్యము లకుబోయి వచ్చెదము. మేము వచ్చువరకును చిన్నమామగా రింట నుండుము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

[ప్ర]వేశము [ద్రాపది, పాండవులు, కుంతి]

ద్రాప:—ప్రాణేశ్వరా! తమతో నేనుగూడ సరణ్యమునకు వచ్చెదను.

హిందూస్తానికాఫి—తిశ్రజాతి

ప్రాణనాథునిసేవ-సతి-వాపములను బాపునిలను|| ప్రాణ||

వేణుగానలోలునివలె-విభులను బూజింపవలెను|| ప్రాణ||

పడతికి పతియేదైనము-బాయరాదు పతినినుదతి|| ప్రాణ||

పుడమిని వ్యభిచారముగల-పాలితిసరకమందుబును|| ప్రాణ||

మీరలు శాస్త్రవిచారులు-మీకెనయనదగువారలు
ధారుణిలోపల లేరిని-శౌరియే వచించినాడు|| ప్రాణ||

ధర్మ:—కాంతామణి! నీవన్నది యదాశ్శమే. కాని

సీ|| కలువలదొరకాంతి కడలిపోయెడినీపు యొడిలో నెట్టుల నుండగలవు
చెలిమికి త్రియలతో మెలగుచుండెడినీపు యొంటిగా నేరీతినుండగలవు
పూలపాన్పుననిద్రపోవుచుండెడినీపు పాపాణములనెట్లు పండగలవు
షడ్రసకలితభోజ్యము భుజించెడినీపు దుంపల నెటుల భుజింపగలవు

గీ|| పుట్టిచింటనొ ద్వారకాపురమునందొ

సుఖముగా వసియింపుము సుతులతోడ

కానలను సంచరించుట కష్టతరము

పడతి యీ కోరిక మదిని విడుపుమింక||

ద్రాప:—ప్రాణవల్ల భా!

సీ|| ఖలిపాదపద్మముల్ ప్రతాపన మొనర్చు పడతికి వనములుపల్లెలగును
ప్రాణనాథునిసేవ పరమమోక్షంబను సతికిసూర్యునివేడి చల్లనగును
విఘ్నశ్రీవిభుడనువెలదికి క్రూరమృగములన్నియునుచెలికత్తెలగును
కాంతునిసేవించు కాంతికు కాంతారసీమయే నెట్టిహాగీముయగును

గీ॥ చంద్రమతిపోదె యల హరిశ్చంద్రుతోడ
నలునితోగూడి దమయంతి మెలగలేదె
జనకసుత రామచంద్రుతో జనదె వనికి
పతినివిడచుట పడతికి బాగుకాదు॥

జీవితేశ్వరా! రానూపతారమున శ్రీకృష్ణభగవానుడే పెక్కు
కష్టము లనుభవించెను. మనుష్యస్మాత్రులమగు మనకు కష్టములు
కలుగు టాశ్చర్యముకాదు. లలాటలిఖిత మెవ్వరికిని దప్పదు.

బేహగ్ — వీర తాళము

- 1 ధాత్రాతతప్పబోదునాథ-అల వి॥ ధాత॥
నీతయు శ్రీరాముడు వని-జేరి బ్రతుకలేద॥ ధాత॥
- 2 నీతిలేనివాడు-యా-నీచరాచవాడు-యూ
రీతిగ మిముమోసపుచ్చె-లేడావగపేల॥ ధాత॥
- 3 లక్కయింటరుచి-మిము-యొక్కడంపనెంచి
చిక్కకమీరుగుటచే-జేసెనిటులనేడు॥ ధాత॥
- 4 ధర్మరాజటంచు-నీ-ధర్మజనులు చుతించు
నిర్మలమతివగుటచేత-నీ కెజయముక్కు॥ ధాత॥
- 5 రామిరెడ్డినేలు-రఘు-రాముడు మననేలు-నీ
భూమిని శ్రీకృష్ణుండై-పుట్టెనుగదయాతడా వి॥ ధాత॥

ధర్మ:—తమ్ములారా! పాంచాలినిగూడ తీసికొనిపోవుదము.

అందరు:—చిత్తము. చిత్తము.

ధర్మ:—అమ్మా! అడవికిబోయివచ్చుటకు మా కాజ్ఞనిమ్ము.

కుంతి:—కుమారా! సత్యము దప్పకుండ సంచరించితిరేని

మిమ్ము సర్వేశ్వరుడే రక్షించును.

జంఘూటి—వీర తాళము

నాయనాధర్మన్న-నాయమేజయమన్న॥

నాయ

కాయమెన్నటికైన-కాటికేగునిశ్చయముగ॥ నాయ॥

మాయద్యూతమాడినాడు-మగువను నిందించినాడు
సేయసౌఖ్యములనుగోరి-హీనుడగు సుయోధనుండు॥ నాయ॥

కానసమున బారయెండు-గడపి కొరవులకుమీరు
కానిపింపకుండ కొంత-కాలముండిరండిపురికి॥ నాయ॥

మాద్రుకుమారులు యిరువురు-మాటలేమెరుగనివారు.
భద్రముగాజూడుము నీ-ప్రాణముగా నెంచుము నా॥ నాయ॥

మునులసేవజేయుమయ్య-ముదితను నిందింపకయ్య
దనుజులు మోసంబుచేయ-దలచెదరిది మరువకయ్య॥ నాయ॥

రామిరెడ్డికవివరదుని-ప్రేమతో స్మరించుఘచుని
కేమియులోభంబురాదు-చీమయైనగుట్టనురా॥ నాయ॥

బిడ్డలారా! దేవకీనందనుని డెండములం దలంచుచు సుఖముగా
పోయిరండు.

అందరు:—చిత్తముతల్లీ! పోయివచ్చెదము. (నిష్క్రమింతురు).

[ప్రవేశము చలమయ్య, శిష్యాన]

చల:—అబ్బబ్బబ్బా! మాయనీడువునొప్పి అంతకంత కెక్కు
వొతోంది. ఒరేశిష్యా!

క॥ బొబ్బట్లు మిగులతింటిని అబ్బా కడుపుబ్బిపోయె నబ్బబ్బబ్బా!

డబ్బానేతినిముంచిన అబ్బా యీ కడుపునొప్పి అగవడదుకదా!॥

శిష్యా! నా మూట నీ మూటలో కలియగట్టి, ఈ గొడుగు
చేత్తోబట్టుకొని నెమ్మదిగా నడిచిరారా! దీనితల్లీబొడ్డా పొక్కిన
కడుపునొప్పి పేగులు వడ్రేట్టేస్తోంది. అబ్బబ్బబ్బా!

శిష్యు:—ఈ మూట మోయలేకపోతూన్నాను. ఆ మూట
కూడా యెక్కడిప్పుగలనండి. ఆశకొద్దీ తింటుంటుంది. కోమ

టింటికివెళ్ళి వామ్మూ, ఉప్పు తీసికొస్తాను. నమిలి కొంచెం నీళ్లు మింగండి! కాస్సేపటికి నిమ్మశిస్తుంది.

చల:—ఆవగింజంత కానీవుంచే అరనై ఆవళ్ళే తిందునురా. వెలితిలేకే యిల్లా యేడుస్తాన్నాను. అబ్బబ్బబ్బ!

శిష్య:—తినేటప్పుడు కంతందాకా తింటారు. అరిగిందాకా అలా అగోరించాలి నడవండి. ఎన్నరంట దగ్గరనుంచి మీరు లేవడమే కష్టమనుకున్నాను. ఎలాగో తయారుపడి లేచేరు. ఆ పనుపుకలిసిన బియ్యము, ఆ వంకాయలు, ఆ బీరకాయలు, ఆ పెండకాయలు, ఆ గుమ్మడికాయముక్కలు, ఆ మునక్కాడలు, అవన్నీ పోగుచేసి మూటగట్టి నా నెత్తిమీద పడేసేరు. మోయలేనంటే మొత్తుతా నలాంటారు. కష్టంనాది. కాసులుమీవి.

చల:—ఓరిపిడుగా! ఎంతవూహిస్తుందిరా నీ కడపులోను. ఈ తెలివితేటలు చదువుసంధ్యల్లోవుంచే బాగుంచుండి. అబ్బబ్బబ్బ!

శిష్య:—చదువు మీ రెప్పుడైనా చెపితేకాదూ!

చల:—చెప్పడానికి కానీవుంచేకాదవరా! ఈ అమావాస్య పెడితే ఆషాఢం వస్తోంది. అది అధికమాసమైంది. రెండుమాసాలెక్కడా పనుండదు. తీగ్గా కావలసినన్నిపాఠాలు చెపుతాను. చదువకపోతే చింతబరి కెలతో చితుకగొడ్తాను.

చంచయ్య:—(పొవేళించి) ఓహూ! చలమయ్యశాస్త్రులుగా రెక్కడికెత్తొన్నారేమిషి? నీట్లోతాబేలులాగు నెమ్మదిగా నడూ నూన్నారు.

చల:—(తిరిగిచూచి) నీవా చంచయ్యబావా! మన శాస్త్రులుగారింట్లో వివాహమైంది; వెళ్లివస్తూన్నాం. తమ రెక్కడికి?

చంచ:—నేనాండి! యుద్ధిష్ఠిరమహారాజుగా రరణ్యాలకుపోతూ
న్నారషకాదూ! వారికోకూడాపోతే యేదో వేళకింత ప్రసాదం
పడేస్తారలాని వెట్టాన్నాను.

శిష్యు:—గురువుగారూ! మనముకూడా వెళదాంరండి.

జంగ్లా—అదితాళము

లెండిలెండి చనుదముచనికి-దండిగ పాండువులిడెదరుబోనము||లెండి||
పిండివంట లెన్నెన్నోరకముల-వండిపొట్టనింకబెట్టు గ్రాపది||లెండి||
కోరినంత నేయిబోయుచుందురు-గారెలుబూరెలు చాలాయుండును
కూరలన్న హాయిహాయిపప్పును-గోంగూరను వంకాయపచ్చడి
బీరకాయకూరయు ప్రతిరోజున-కేరుపుకో జేసెదరయ్యాను||లెం||

చల—వెళదాంలేరా! తొందరపడకు. వెమ్మదిగా వెళదాం
నడవలేను. (నిష్క్రమింతురు)

[ప్ర]వేశము:—పాండవులు, బ్రాహ్మణులు]

ధర్మ:—సోదరులారా! పదమూడేండ్లు కడిచినపిమ్మట యుద్ధ
మొనర్పనలసినదైనది నానిశ్చితాభిప్రాయము.

భీము:—అన్నయ్యా! నేనొనర్చు ప్రతిజ్ఞనాలకింపుము.

గీ|| వనములంగున పన్నెండువత్సరములు

గడపి యజ్ఞతవాసము గడపి పిదప

ధార్తరాష్ట్రం నాగదా దండమునకు

బలియొసంగెద నిదె నాదుప్రతివ మనుజు||

అర్జు:—అగ్రజా!

గీ|| కవ్వడినిజంపు మొనగాడు కన్లుడంచు

నెంచి దుర్యోధనుడు కన్లుబెంచుచుండె

కన్లునింజంపి నై న్యయున్ గాల్చివై చి

సంతసము గూర్చెదనునీరు సచ్చర్మి||

ధర్మ:—సోదరులారా! దుర్యోధనుడు మన నెంత దూషించినను మనము వానిని దూషింప దలంపరాదు. దూషించునదియు దూషింపబడునదియు భూషించునదియు భూషింపబడునదియు నారాయణస్వరూపమే. కనుక దూషణ భూషణములు పాటింపదగదా వారాయణ నామస్మరణ మొనర్చుచు కాంతారమున కేగుదమురండు.

(అందరు కలిసి)

జంఝూటి—చతుర్శ్రజాతి

నారాయణస్మరణసల్పువారికి వాకము సులభముగాదొరకున్॥ నా॥
నారద సనక సనందాచుల నిల-గారాబమ్మనగాచిన శ్రీహరి॥ నా॥
సర్వముతానై సర్వజగంబుల-జక్కగాను పుట్టించుచు బ్రోచుచు
నిర్వికల్పుడై నిరంజనుండై-నిఖిలజగములను నేలుచునుండెడు॥ నా॥
శ్రీరామారామాయని నిరతము-చిత్తములో దలచుచునుండే
వారికి మోక్షము నొసగుచునుండును-వాఁజన్మేత్రుడు ధరలోన
నేరము లెన్నియొనర్చిన భక్తుని-నిరసింపను పరమాత్ముడు దృష్టుల
చీరుకండలను కాకులుగెద్దలు-జేరి సరసిమండు నిశ్చయంబుగ॥ నా॥
(అని పఠించుచు సరణ్యమున కేగి యొక చోట కూర్చొని యుండురు)

దూర్వాసుడు

నాదనామక్రియ—త్రిశ్రజాతి

మాయలోబడి మోసపోకండి-సుతులార మీరలు-తోయజాక్షుని
నుదినిదలచండి-కాయమేసిరమనుచునెంచి-హేయసౌఖ్యములనుభ
వించి-కాయజుని తాపంబుచేతను-కనులుగానక తిరుగకండి॥ మా॥
సత్యమేజయ మొసగునమ్మండి-సుతులారమృత్యువు-నిత్యమును దరి
నుండు నిజమండి-పైత్యవాత శ్లేష్మముల చేపాడుపడునీమాయకాయ
ము-బత్యమేమియు చేతబట్టదుప్రాణములుపోయెడిసమయమున॥మా॥
పంచభూతము లెదుగూడంగ-నవదాగ్రములుగల-పంచయాయెను

నెంచిచూడంగ-పంచశరుశుశరములువేయగ-పతియుసతియుచురతు
లుసల్పగ-కొంచెముగ పిండబుగటుగును-యంచయానహృదయము
నగును॥ మాయ॥ తల్లిదండ్రులు దైవసములండి-సుతులారావారిని-
నెల్లపుడు పూజింపసలెనండి-ముల్లునిడుటకు సంహనీయక-యెల్ల
దోషాల బేర్రడుండెను-పల్లె సెందరొ మునులుచూచిరి-యుల్లమం
మన నుండు నిజమిది॥ మాయ॥

[అని తానుపాడుచు వెనుక షిష్యులుపాడుచుండ దూర్వాసుడు ప్రవేశించుచు]

పాండివులు:—మునివర్యా! నమస్కారము.

దూర్వా:—రాజేంద్రా! అన్నమునం దాస క్కిలిగి పదివేల
మూడి శిష్యులతో నీదరి కరుదెంచితిని. మాకందరికిని పక్షిసోపేత
ముగా నీవు భోజనము పెట్టవలెను.

ధర్మ:—మునివర్యా! తమదర్శనంబుచే మేము ధన్యులైతిమి
తమవంటి తాపసులకు వింగొనస్పట్టంగలు నెక్కువ పూర్వకార్యమిం
కొకటిలేదు. తమయాజ్ఞను శిరసావహించెను.

దూర్వా:—సరే! మేము స్నానమునకేగి వచ్చెదము. ఇం
తలో సమస్తపదార్థములును సమకూర్చియుంచుము. లేనియెడల
నిన్ను శపించెదను. బ్రాహ్మణి.

(అని శిష్యులతో దూర్వాసుడు నిష్క్రమించును)

ధర్మ:—ద్రాపదీ! కడవలయం దన్న భోజము లున్నవా?

ద్రాప:—నాథా! ఏమియు మిగులలేదు.

ధర్మ:—అయ్యో! ముని ముక్కోపి. ఏమిచేయుదము.

సలువా—ఏకతాళము

చందనగంధి-యతి-శీఘ్ర-బుగ్గ నరుగుచెంచు॥

చంద॥

విండునొసగకుండిన మన-నందరి శపించుచునుమి॥

చంద॥

సుందరి పదివేలశిష్యులు-ందురుమునివెంట వారి

నందరి నెటుత్పత్తిపరతు-ససలే లేకుండెలిండి॥

చంద॥

ద్రౌపది:—స్వామీ! విచారింపనేల?

ఎందుజూచిన-నందకుమారుంజె కలడు|| ఎందు||

దేందములకొదలచిన మన-నందముగా నతడుబ్రోచు|| నెందు||

అన్నంబును శాకములును-అరనిముసములో గలుగు జ

గన్నాయకులగు కృష్ణుని-తిన్నగ మదిదలచిన ధర|| నెందు||

నల్లమిల్లి రామరెడ్డి-చనయము రక్షించురేని

యెల్లమునా దలచువాని-కుండదు లోభంబునాథ|| ఎందు||

నాథా! నాకు సెలవొసంగుడు. ముని వచ్చుసరికి వంటచేసి
సిద్ధముగా నుంచెద.

ధర్మ:—మంచిది. వేగముగా సిగ్గపరుచుము.

ద్రౌపది:—(రెండడుగులు ముందునకు వైచి)

బేహగ్—ఏకతాళము

ఎందుజూచియుంటివో ముకుంద-నేడు|| ఎందు||

విందుచేయరార మునికి-వేగమెగోవింద|| ఎందు||

కొరవేళ్ళగుండు-నను-కట్టపెట్టినపుడు

చీరెలొసగిబ్రోచిన నా-చిన్నియన్నరార|| ఎందు||

ఇతితోడనైన-వచి-యింపకుండ పయన-నై

దగిలినరక్షించిన కో-దండరామ నీవు|| ఎందు||

మంచివారి నెప్పుడు-ప్రేమించెడి నీవిప్పుడు

పంచభక్ష్యముల నొసంగి-బాధ మాన్పుమన్న|| ఎందు||

నల్లవాడరార-నీ-చెల్లిలి నోవీర

నల్లమిల్లి రామరెడ్డి-నాదరించు శౌకి|| ఎందు||

కృష్ణ:—(ప్రవేశించి) సోదరీ! క్షేమముగానున్నావా?

ద్రౌపది:—అన్నయ్యా! సమస్కారము. ఆత్మారాముండవును
ఆద్యంతిశూన్యపును, కైవల్య దానసమర్థుడవును, గాలయాపకుండ

వును, సర్వసముండవును, నగు నిన్ను నమ్మియున్నవారికి కొంత యుండునా? జన్మకిన్మహామృతమగు నీవు సకలద్రవ్యదేశములయందును భక్తులతోకొనితై సూచించుచుండ భక్తులకు భయముండునా?

కృష్ణుఁడు:—అమ్మా! ఆకలియగుచున్నది. అన్నముపెట్టుము.

క్రాపఁడు:—మహాత్మా! నా మొర నాలించి విచ్చేసితివని నే నెరుంగుదును. సకలతీపులను నీవేగిదా సాకుచున్నావు! నీ మాసం గిన పదార్థమును ముందు నీ కిర్పింపుకుండ నే నెన్నడును భుజించను. పర్ణశాలలోనికి పోవువము రమ్ము.

(ఇరువురు పర్ణశాలలోనికి పోవుచున్నారు)

అడుగుకీర్తన

పర్ణశాలనుఁజొచ్చెను-శ్రీకృష్ణమూర్తి॥

పర్ణ॥

బలువాకురొకటియ్యి-భక్షి చెదనునమ్ము

అలగు నాకలిబాధ-కలివీచునుచుతాను॥

పర్ణ॥

కడనలలోపల-కలిగి చెనన్నియు

కడుమితితోపొగ-కరిరాజవరమును॥

పర్ణ॥

[నోపదమును కృష్ణుడును ప్రసోంచుచున్నారు]

పాండవులు:—జగద్రక్షిత్వా! నందనము నందనము.

కృష్ణుఁడు:—భక్తులారా! మీ కోరిక ఫలించుగాక.

ధర్మ:—మహాత్మా! పటేరవృక్షముగల వనమునకు పరిమళ మబ్బినట్లు మీ బాధవృక్షముచే మేము ధన్యులమైతిమి. దేవదేవా! నీవు మా కొనరించిన మహాకౌపకారముల నెన్నటికిని మరునజాలము. నీ॥ ఇరువదిమూడేండ్లు యింద్రద్రుపదురు పాలంపజేసిన ప్రభుడవీవె జలములోబడి యునుగుల బాయకుండ మా భీమునిగాచిసామిసీవె మత్స్యయంత్రముగొట్టిచుగువనాగించినవాడుబాసటయైనవాడవీవె లక్ష్మి-యింటను ససలమ్ములోబడకుండ గాచియేంచిన భునుడవీవె

గీ॥ ద్రోవడికి చీరలొసగిన దొరపునీవె
కవ్వడికి సుభద్రను సతిగా నొనర్చి
నట్టివాడవు నీవె యీ నట్టచడవి
యందు మము నాదరించెడి యయ్యనీవె.

కృష్ణుః—బావా! దూర్వాసుడు వచ్చుచుండును. వస్త్రస
చేయింపుడు. నేను పోయెదను. (అని కృష్ణుడు తిగోహితుడగును)

ధర్మః—ఆహా! అనతారమూర్తి యెంతలోనదృశ్యుండయ్యెను!

కీర్తన

1 రామారవికులసోమా సహజాధామా సంగరభీమా

కానుజనకసన్ను నమ్మినారము-కాపాడుమురఘురామా॥ రామా॥

2 పంచభూతములు సకలప్రాణులును ప్రపంచమంతయునీవె

పంచశరాకారా శ్రీమూర్తులుగ బరగెడివాడవునీవె॥ రామా॥

3 చేపరూపముచుదాల్చి సోమకునిరూపుమాపితివిదేవ

వీపుయాదకొండమోసెతివి తాబేటివై మహాదేవ॥ రామా॥

4 హరీయంచు బల్కరింపగా ప్రహ్లాదుని బ్రోచితివయ్య

కఠినిగూడ సరగనేగి యట్టులెకాచినావు రామయ్య॥ రామా॥

5 నల్లమిల్లి రానిరెడ్డిసరదా చల్లగ నేలుముమమ్ము

యుల్లమంచు స్మరించువాటిపై యుంచ నీకటాక్షమ్ము॥ రామా॥

[అని కిష్కలతో పాడుచు దూర్వాసుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

దూర్వాః—రాజా! వంటలన్నియు సిద్ధపరచితివా!

ధర్మః—చిత్తము. దయచేసి భుజింపుడు.

దూర్వాః—మంచిది. మీ రైదుగురుచుకూడ రండు.

అందరుః—అటులనేనచ్చెనము. (అందరురు నిష్క్రమింతురు)

తోహర—పగ్గళాలలో వస్త్రసజేసెను పాంచాలరాజతనయ

పూర్ణపుబూరెలు గారెలు జిలేలి బోందిమున్నగు నవరయ

సాక్షాత్ దూర్వాసుడు నెచ్చునమున సంగోపంబును బెంది
భూప యుగతిని బహుధానును భుజించెనుగదా బొంది
దశానుగూర్చి చని పుట్టినది నే సాక్షాత్తులగు యెప్పుడు
అని భక్త్యానుభవము నెప్పుడును భూపంబును

[సంకేతము నొప్పించు ప్రసంగము]

సైంధవ:—(తనలో) అహా! ఏమి నా యదృష్టము! వేళిడ
వచ్చిన నాకు యీ వోటి లభించినది. ఈసభల్లోని వేటకుబోయి
యుండును. మంచిమాటలచే నీమే మనస్సును కదిలించి మా సినిపూర
మునకు గీసికొనిపోయెదను. (పరిశీలి) అహా! నీవుకూడా భర్త
లతో కలిసివచ్చితివా! వా కేరి? సున్నాటగావిడిచి యెచ్చటికేగితి?

ప్రాప:—అన్నయ్యా! మీ గౌరవలు వేటకుబోయిరి. భగ
వంతుని సన్నిధియందువారి కెచ్చుటనున్నను భయములేదు.

సైంధవ:—అవును. కాని, అదివా రింద్రమునోపయోగింపగదా.
మీ సుఖరక్షణములకు వచ్చినది నే నను. ఎగియున్న వోరానిచ్చెదనా!
ఈ సత్తాను మోధమును విముఖులగుటకు బిచ్చెదనా!

పుట్టినందుకేను ముగిసోవకయుండిన రిమ్ము వేగ నా
క్షణమునకు సుఖమును భావము కాపాడునుగదా బాడియో?
యెట్లునింపు ప్రాణములు యీ సుఖమును నీవుమున్నచో॥

ప్రాప:—సోదరా! పశుభక్తుల పడతి యెచ్చటవసందిన
నేమి? నా భర్తలను విడిచి యెచ్చటికిని రాను.

సైంధవ:—(తనలో) నా పాచికతో పడునటాల తోచదు.
ఏమిచేయుదును. భక్తము నిచ్చట విడిచిపెట్టి రిధమునెక్కిపోయెదను.
దాని నీమే నా కంటియవచ్చినప్పుడు పట్టుకొని రిధముపైనుంచి తీసి
కొనిపోయెద. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! పాండవులు ఎచ్చుసరికి
చాల ఆలస్యమగును. నే భోయెద.

(అని కత్తి విడిచిపెట్టి రిధమునెక్కి పోవుచున్నాడు)

ద్రాప:—(తనలో) సైంధవుడు కత్తి నిచ్చట విడిచిపెట్టి పోవుచున్నాడు. (నైకి) అన్నయ్యా! కత్తి మరచిపోతివి! ఇదిగో!

సైంధ:—అమ్మా! ఇటులేసికొనిరమ్ము.

(కత్తిపట్టుకొనివచ్చెడిద్రాపడిని సైంధవుడు రథముపైనుంచుచున్నాడు)

ద్రాప:—అన్నా! నీకింత విపరీతబుద్ధి పుట్టినదేమి? కన్నులు కనుపించవా?

సైంధ:—కనుపించకేమి? కనుపించియే చక్కదనముల చుక్క వగు నిన్ను గొనిపోవుచున్నాను.

ద్రాప:—కృష్ణా! భక్తపాలసత్పత్నా! రక్షింపుము రక్షింపుము.

ధన్యాసి—చతురశ్ర

అనుజాదనుజారాతీరారా చనటసైంధవుని నడ్లుటకు॥ అను॥

అనఘానానాథులు దరిలేమిని-నారసిసను గొనిపోవుచునుండెన్॥అ॥

నాన్నా యెచ్చోటచుపాండవులు-న్నారో తెల్పుము నారలకు

క్రన్ననబాపుములేండ్రి భీముని-కాపాడుము కరిసేలినభంగిని॥ అను॥

యిలపై పాపాణంబైయుండిన-యింతినిబ్రతికిరాచగలేదా

కలుపాత్ముండగు రావణునిగూల్చి-కాంతనుగొనివచ్చితి కాదా

వలువలిచ్చి ననుబ్రోచినరేడా-వలరాజును ప్రేమించెడివాడా

కలనై నన్ నినుమచువగలేదో కంజాతొననుగావుమువేగమె॥ అను॥

భయమువిడిచియీపాపాత్మునను-బలిమిసగొనిపోవుచునుండెనురా

రయమునగావనిచో మరణించెద-రామిరెడ్డివరదారక్షింపుము:॥ అ॥

(సైంధవుడును, ద్రాపడియు నిష్క్రమింతురు)

[ప్రవేశము పాండవులు]

ధర్మ:—భీమసేనా! మీరు నలువురును కూరమృగంబుల గొట్టుచున్నతఱి, నేనా వటవృక్షముక్రింద నిలువబడి యుంటిని, అప్పుడు గోపాలకృష్ణుడు గరుడ వాహనమునెక్కి, గగన మార్గమున వచ్చి

చ॥ వెలదిని కాన నొంటిగ వీడి చరించుట మీకు న్యాయమా
 తులువ జయధ్రువండిపుడె ద్రోవదినిం గొనిపోవు చుండె మీ
 బలుడగు వాయునందనుని బంపుము వేగమె యాత్మజ్ఞానచో
 కలికిని నాజయధ్రుని గాంచు రయమ్మున పాండవాగ్రజా॥

అని పలికి యదృశ్యుండయ్యెను. పీఠ్మః విచ్చటికివచ్చి వెను
 కగా ద్రావది కనుపించలేదు. త్వరగాపోయి కనుకొని రమ్మ.
 (చైలాగు) తిశ్రజాలి—శోడి

ధర్మ:-త్వరగ జనును భీమ-మన-తరుణిన్ కనుకొని రమ్మ॥ త్వర॥
 గరితనుగొన్ని చనిన-యా-కతినుని సైంధవుని
 సరగ నిటుకుగొనిరమ్మా-జడిపింపకు సుంతయైన॥ త్వర॥
 ఆరయ బావయగునుమనకు అతనిజంప మదిదలపకు
 నిరతము దుశ్యలసంధంబు-నరయుట మన కిర్తనము॥ త్వర॥

భీమ:-సరిసరిధర్మన్న-కడు-చాద స్తమపడకన్న॥ సరి॥
 పరువు లేనివాడు-మన-బాంధవుండుకాదు
 మరచితివా సుయోధనుని-మాయచేష్టులన్నింటిని॥ సరి॥
 పార్థా మన యన్నగారి-పలుకులాలకించితివే
 మర్థించుటమాని వాని-మర్యాదగగొనిరమ్మనె॥ సరి॥

అల్లు:-అలుక గొనకుమన్న-మన-యన్నమాట వినుమన్న॥ అలు॥
 సలుపవలయుమనము-యీ-సజ్జనునికిమఃదము
 గలుగజేయుకార్యములను-కానిమారుపలుకకింక॥ అలు॥
 చెలియల నెడిమాట నైన-దలపక గొనిపోయెగాన
 యిలవేల్పులు చూచుచుండ-యీతడేవిధించుశిక్ష॥ అలు॥

భీమ:-వల్లమిల్లి రామి రెడ్డి-నెల్లపుడునుభ్రోచెడి త్రి
 వల్లభు మదిదలచుచు చని-వచ్చెదచెచ్చెర ననుజా॥ సరి॥
 అగ్రజా! మీ యాజ్ఞాప్రకారము సైంధవుని దీసికొనివచ్చెద.

ధర్మ:—మంచిది. పోయిరమ్మ.

(భీముడు నిష్క్రమించును)

తోహర—గాఢపునూనునిగాంచి సైంధవుడు గడగడగడగడ వణకెన్
యేడువనేటికి రమ్మనిభీముడు యీడ్చుచునిట్లులబలికెన్

భీము:—(సైంధవుని యీడ్చుచు)

కమాచి—ఏకతాళము

ఇదియాసాహసము పారుబోతా-నీకు|| ఇది||

మదిదలపపు చెలియలనెడి-సూటనైన చీచీ|| ఇది||

చదివెద మా ధర్మరాజు-నెలపునుగొని నియుసములో
పద పద తులుచాయక మా-భ్రాతలదరి కతిత్వరగా|| నిది||

కన్నులు కనిపించవటర-సన్నుతాంగినిం గొనిచను
చున్నవిడతునా-నిన్నిక-తన్నకుందునా
పన్నులురాలగను-నిక-శాదెద దయగొనను-తల
నున్నగగొరిగిం చెదరా-నున్నము నలదిం చెద నీ|| కిది||

కలుపాత్ములసోదరి నీ-కులసతి యగుటంజేసియె
తలచితివీలాగు-తొల-గును నిజముగ శాగు
కలనైననుమరువపు నా-బలమగు గుడ్డు చవిగొన్న
తెలిపెద్దనిదిగోచూపుము-కొలదిగాను గాచికొమ్ము|| ఇది||

(అని ఒక గుడ్డువేయగా సైంధవుడు పడిలేచును)

సైంధ:—మహాప్రభూ! ఈ గుడ్డుతో నాకు బుద్ధివచ్చినది.
ఎన్నడును మీ జోలికిరాను. నీ పాదములకు దండము. నన్ను విడచి
పెట్టును.

భీము:—చీచీ! దుర్మాగుడా నీ యెవ జాలిగొనరాదు.

(మరల గుడ్డువేయబోవును)

ధర్మ:—(జూచి) భీమా! తప్పతప్ప. ఈ పందపైనా నీపరాక్రమముజూపుట.

సై:—స్వామీ! అపరాధిని రక్షింపుడు.

(అని ధర్మజుని కాళ్లపై బడును)

ధర్మ:—జహవకుము. జరిగినసంగతి చెప్పము.

కాంభోజి—ఏకతాశము

సై:—స్వామీ దుర్మార్గుడను-సల్పినాడను తప్ప

నేమిచేయును భూవరా-దండము॥

స్వామీ॥

భీముడు వేసినాడు-పెద్దగుద్ద బుద్ధిచచ్చె॥

స్వామీ॥

వేటనాడవచ్చితి ని-చ్చోటను నొంటరిగనున్న-బోటితోడ మాటలాడితి-సాటివారిలోన నీకు-లోటుయశానటంచు యొత్తో-మోటగాను దూలనాడితి

బూటకముల లెక్కగొనక-పూబోడియరచె గట్టిగ

కాటికిబంపకుము నీడు-కాల్లు పట్టుకొంటినయ్య॥

స్వామీ॥

ధర్మ:—సోదరులారా! శరణుజొచ్చినవానిని జంపుట క్షత్రధర్మముకాదు. కనుక వీనితలను గొఱిగించి సున్నపుబొట్టలపెట్టి పంపివేయుడు.

అందఱు:—చిత్తము. అటులనేచేసెదము.

(అట్లుచేసి విడచిపెట్టుదురు)

చిత్రరథుడు

(చిత్రరథుడు దుర్యోధనునికట్టి తీసికొనిపోవుచుండును)

దుర్యో:—గీ॥ రాజులకు కప్పమువిధించు రాజునయ్య

మహిని గంగాసుతుని మనుమండనయ్య

చిత్రరథుచేతిలో నేడు చిక్కినాడ

దేశమా యింతవచుట దలప నెతి॥

ధర్మ:—అశుజలారా! మన దుర్యోధనుని గంధర్వులు కట్టి తీసికొనిపోవుచున్నారు. అదిగో! కర్ణాదులు కాలికొలది బగుగిడుచున్నారు. మీరుబోయి విడిపించుకొని రండు.

భీము:—పెట్టరాని కష్టములుపెట్టి, హలుకరాని దుర్భాషలు పలికి, చేయరాని దుస్సార్యములుచేసిన దుర్మాత్తునికి సహాయపడుట కంటె గంధర్వునకు షోడ్షపాటు త్తనుము.

అర్జు:—ఔను. పామునకు పాలు పోసినను విషమే పోగును.

ధర్మ:—పెదతండ్రిసుమారుని పగవారు బుధించి తీసికొని పోవుచుండ చూచుచు నూరకుండరాదు. మనలో మన కెన్నివిరోధములున్నను యితరులమీది కేగునప్పడేకముకావలెను. మీరు చనకున్న సేనే చనెదను. (అని వెళ్లబోవును)

అర్జు:—అగ్రజా! అగ్రహింపకుము. నీయాన దాటువారము కాము.

ఉ॥ ఎవ్వడువచ్చి పోరినను యిప్పుడెడెత్తుము కౌరవేశ్వరున్
నవ్వుమ రెల్ల వారలును నగ్రజనాసతి దాటు క్రూరులన్
కవ్వడి భీములిద్దరును కాయములోపల గాలియుండగా
చివ్వకు నిన్నుబంపరని చిత్తములోన దలంచు మగ్రజా!

(సాంగు) శంకరాభరణము—తీశ్రవతి

భీము:—తొందరపడెదేల ధర్మజా-నేనె

యెందరు గంధర్వులున్న హ-సందుగ వధియింతున్॥ తొం॥

ఖలుడగుదుర్యోధనుండు-కాననమునకంపె మనల
కులసతి పలువలవలచెను-క్రూరుడని నేనంటిన్॥ తొం॥

మూడుజగము లెత్తినచ్చి-మ్రోలను నిలుచున్నగాని

చూడుము గంధర్వులంతు-పూటిగ నన్నా-నేచం

డాడెదనన్న-అలుక-బూనకుమున్న-చార్థుడు

కూడనెయున్న-లోకము-వడకు-వడము-డికిగ-డగడ॥ తొం॥

ధర్మ:—త్వరగా నేగి గంధర్వుని కట్టి తెండు. లెంగు. పాండు
వేగముగా రూగు.

భీము:—అర్జున:—చిత్తము. నిమిషములో వచ్చెదము.

(గంధర్వుడరికేగి)

భీము:—గీ॥ ఓగి గంధర్వులార మీ శేషుడైన
మానుమోధను బంధింప మగతనంబు
వచ్చుచున్నాడ నేను వివ్వచ్చు గూడి
కరుణలి గుమారుడను నన్ను యెరుగ రేమొ॥

అర్జు:—చిన్నన్నా! వీరితో బోరుటకు నే నొక్కడనేచాలు
దును. నీ పూరకొనుము.

(దైత్యుడు) భూపాల—ఏకతాళము

అర్జు:—రారాజునోడిచినావ-నిన్ను-గణమునకూర్చు గంధర్వా

చిత్ర:—నీరుగూర్చుగులంత-నీని-విడిచిపోయిరి నీవుయోత

అర్జు:—చంద్రునిజలముమేము-నీకు-జంకు కన్ఠాదులముకాము

చిత్ర:—ఇగ్రుగ్గుపెనుమచ్చు వీర-కార-వేంద్రునిగతిపట్టుపోర

అర్జు:—బాగునైతే గాచికొమ్ము-నీ-పని పట్టగల దీశరమ్ము

చిత్ర:—గెంటివైచివివయ్య నన్ను-నీ-కెనయైనదొరనెరుగమున్ను

అర్జునా! నేను చిత్రరథుడను. నీ స్నేహితుడను.

అర్జు:—నీ వెనరైనను రారాజును రక్షించుట మాకు విధియై
యున్నది.

ధన్యాసి—అదితాళము

చిత్ర:—ఏమిన్యాయమిదవత్సా-ను-మృదినించుటభీభానా-నీ॥ కేమి॥

మేముపాక శాసనుమ్రొలకు నీ-సామినిగొనిపోవుచునుంటిమి నీ॥

అర్జు:—సామినియొగుకుమారు-గొని-చనుచుంటిరియీతీరు-యీ॥ సామి॥

ఏమితిప్పునొసరించెమీకు పగ-యేలగల్గె నీతనివైశెపుడి॥ సామి॥

చిత్ర:-తప్పులుకుప్పలుగాగవవి నే-జెప్పనేల నీవేయెరుగుదువో
యొప్పలకుప్ప యీతఁడు మిముగిని-యోర్వలేని మూఁగుడని
యెరుగవా॥ ఏమి॥

అజ్ఞ:-తప్పుజేసినన నీశకు నూ పెద-తండ్రికొడుకు కావున మన్నించెద
ముప్పవచ్చుపోపోగునిపూకి-తప్పునుయ్యమాయన్నయానతిని॥సా॥

చిత్ర:-నూయద్యౌతమాడిమీనురాజ్యమ్మపహరించెనీతడు సదిహిను
హేయగబుగజూచ నంచుచుచ్చట్-కేగుడెంచెడాంబి ముగ పాఠా॥ఏ॥

అజ్ఞ:-ధర్మరాజుయానతి మేమెన్నడు-దప్పబాలమయ్యు చిత్రరథా
నిర్మలాత్ముడైనయన్నయగడకు-నీవురచ్చునూటలాడవచ్చును॥ సా॥

చిత్ర:-మేలుచేయవచ్చిమి యధిష్ఠగు-డేలకదిమిమ్ముల నామిదికి
చాలుచాలుయాశదుచాదస్తుడు-గేలిచేతురెవరైనరువిం టి॥ఏమి॥

అజ్ఞ:-నల్లమిల్లి రామిరెడ్డివరదాడు-చల్లగ నేలుచునుగును ముచ్చుల
అల్లబ్రహ్మయైవగానియెగ్గుడు-హనిచేయబాలపియ్యసామి॥ సా॥

చిత్ర:-ధర్మరాజుడకేగుదము. లెండు.

అజ్ఞ:-మంచిదిరంగు.

(అందఱురు ధర్మరాజుద్గరకు వచ్చినతర్వాత)

ధర్మ:-అయ్యా! మీ రెవరు?

(అని చిత్రరథునకునుచూ దుర్యోధనుని కట్లు విప్పను)

చిత్ర:-దేవా! నేను చిత్రరథుడను గంధర్వుడను. దేవేం
ద్రుడు దుర్యోధనుని తీసికొనిరమ్మని నా కానతిచ్చెను. మీ రడ్డు
కొనుట న్యాయముకాదని విన్నవించుటకై వచ్చితిని.

ధర్మ:-నూ పెదతండ్రికొడుకున కాపద తట్టించిశప్పుడు మే
మర్జునశత్రువును. కనుక దేవేంద్రునిదాకి జోయి నా మాటలుగా
నిట్లనుము.

విశహరి—వశశము

అయ్యాసి న్నయ్యకు మ్రొక్కితి ననుమా-ట॥ యయ్యా॥
 ఎయ్యోడదలచిననయ్యోడనుముమొసయ్యోగోచువైరు తీమిచేయుడు॥ర
 న్యాయముదప్పక సరిదసగననుని నమ్మియుంటిమనియనుమా
 మాయతనువు నిత్యముకాదిలో మోటుశాశ్వతంబనుమా
 తోయంబులు మగ్నోధినునికి కనుగోయిసి బుట్టనుయనుమా
 వేయివిధంబులనితినివిషువునునివే ఎకొంటినియనుమావినుమా॥ల॥
 ధాన్యాతయోమహాటివాడికిని దప్పబోదంటిననుమా
 భూతలనాధునితప్పకాదు నా పూర్వకృతంబనియనుమా
 నాతివలువలను విప్పినకోడము నాడేసిడితిననుమా
 యీతిడెన్నితప్పలదన మె-మెంతనూత్రమునుకోపపడగరా॥ ద॥

చిత్ర:—చిత్తము. అతియలసే శివైది. (అని నిష్క్రమించును)

హింద్య:—(దూరముగానడిచినట్లు) బోరా! పాండవు తెంత
 కుయుక్తికన్నీరి! గంధర్వసికొట్టి నన్ను పిడిపించినచో నేను వారి కర్థ
 రాజ్యము నిచ్చెదనని తలంచినది. ఓ వెద్రపాండవుల రా!

గీ॥ కవ్వడినిజంపు మొనగాడు కష్టమండ

మంత్రవలె యుక్తిగల మెనమాయుండ

కొర వేశ్వరుజొండిలో గాలియుండ

మీకు రాజ్యమునిచ్చుట మిధ్యమండి॥

(అని తనలో తా వనుకొని నిష్క్రమించును)

రంగము—చెరువుగట్టు

ధర్మ:—(ప్రవేశించి) మంచితీర్థమును గొనివచ్చెదమని యీ
 కొలనుదగ్గరకు వచ్చిన నా తమ్ములు కనుపించకేమిచెపుమా! ఎచ్చటి
 కేగియుందురు? ఏ రాక్షసస్త్రీవలనైన బడియుందురా! అట్లు జరిగి
 యుండదు. నా తమ్ములు పరిస్త్రీ పరాజ్ముఖులు. ఏదైన యుద్ధము

తటస్థించెనాయన్న దేవదత్తము దిశల మూర్ఖమోగింపకమానదు,
 భీమసేనుని సతిహనాదము వినిపించుకొనెను. ఏమిజరిగినదియు తెలియ
 కున్నయది. అరణ్యమున కేను బయలుదేరినచోననాడు నా తల్లి
 “నాయనా ధర్మరాజా! పసివాడగు సహదేవుడు పదిలము. అతనిని
 నా ప్రాణముకంటె నెక్కువగా జూచుకొనుచుంటిని” అని చెప్పినది.
 అక్కటా! తల్లి లేనిపిల్లలెందుబోయిరోకదా? సహదేవుడు డేమిచూ!
 అని యడిగిన జనని కేమని చెప్పునును? మేనల్లుడేని యడిగిన శత్రువు
 కేమిబదులుచెప్పును. ఓ నకులసనాదేవులారా! మీ రెండుంటిరి?
 ఈ పాపాత్ముని వజ్రచుండరాదని పాపప్రసాదా! ఈ జూదాచే చిముడు
 టకు సిగ్గిల్లితిరా! తమ్ములారా! మీరు లేని నాకే యహసౌఖ్యము
 లెందుకు? ఈ గాణముచే నా పొట్ట నిల్చుకొనెద. (నిదానాచి)
 ఆ! ఏమి నా యవివేకము. ఆశ్చర్యము హాసాతకముగదా! గండ

పాలనతృష్ణా!! నా తమ్ము లెందుండిరో నాకు కనపరచుము. నోరెండి
 పోవుచున్నయది. నీరమును తేరై. (ఆశ్చర్యమునకదాచి) ఏమను
 చున్నావు? ఈకొలనులో నుండిరనిచూ! సరే(అనిదిగబోవుచున్నాడు)

యము:—ధర్మరాజా! నే నడుగు ప్రశ్నలకు జవాబిచ్చి యీ
 కొలనులో దిగుము. లేనియెడల నీ తమ్ములవలె నీవును చెడదవు.

ధర్మ:—అయ్యా! తమరెవరు? ఎందుండి? నాకగిపడుటలేదు.

యము:—గీ॥ నీకు గవిపింపనిపుడు తటాకమందు

దాగియుంటి నీటను దిగితగదాసుమ్మ

కొన్నిప్రశ్నల నడిగెద నిన్ను నేను

యత్తరువు నిచ్చెదేని నిన్నుద్ధరింతు॥

ధర్మ:—మహత్మా! నేను విద్వాంసుడను కాను. తెలిసి
 యున్నచో జెప్పెదను. నెలవిందు.

యము:— గీ॥ జగములను సృజించిన సామియెవడు?

ధర్మ:— సకలలోకములను సృజించినవాడు దేవుడు.

యము:— గీ॥ దేవుడెట్లు బుట్టెను తెలుపుమనఘ?

ధర్మ:— మహాత్మా! దేవునకు పుట్టుక లేదు.

యము:— గీ॥ జననమేరేని వాడెట్లు జగతినుండె?

ధర్మ:— నేలయందును, నీటియందును, నాకాశమందును, ఇందం దననేల? నూది మొన మోపుటకుగూడ సందు లేకుండ దేవుడున్నాడు.

యము:— గీ॥ కాంచగల్గుదులేవాని కలుషమతులు?

ధర్మ:— కాను క్రోధ లోభ మోహ మన మూఢ్మగ్యముల త్యజించి, నిష్కాము తారక నామమును జపించు సన్మార్గులు చూడగలరు. కాని తుచ్ఛుల కసాధ్యము.

యము:— గీ॥ నమ్ముటెట్లు కానరానట్టివాని?

ధర్మ:— కాయమునకు సోకుటవలన గాలియన్నదని నిశ్చయించుచున్నాముకదా! అట్లే జగంబునుజూచి సర్వోత్థము యుండెనని నమ్మవలెను.

యము:— గీ॥ ఈపాడెట్లు సృజించె నీజగమును?

ధర్మ:— పృథ్వ్యాపస్తేజో వాయురాకాశముల సమ్మేళన వలన సర్వోత్థుడు జగములను సృష్టించెను.

యము:— గీ॥ పంచభూతియు తెలుల సృజింపబడియె?

ధర్మ:— నేత్రములయందు నీటిబిందువులుపుట్టినట్లు పరమాత్మయందు పంచభూతియు లుదయించినవి.

యము:— గీ॥ జీవుడన నెవ్వడారయ దేవుడెవడు?

ధర్మ:— బొండ్లములయందలి నీటిలో భాసిబింబము కనిపించినట్లు దేవాములయందు దేవుడగపడుచున్నాడు. కనుక జీవుడనగా దేవునియొక్క ప్రతిబింబము.

యము:—ధర్మజా! నీజ్ఞానమునకు సంతసించితిని. నీ నలుగురి తమ్ములలో నొక్కని గోగుకొనుము యొనంగెడి.

ధర్మ:—అయ్యా! సహదేవుని దయచేయును.

యము:—అ॥ శూలి నెగురుకొన్న శూరుడగునుమండ

పీడుగువంటివాడు భీముమండ

సవతిల్లికొడుకు సహదేవునగుట

తగగుమగుల తప్ప ధర్మరాజ॥

ధర్మ:—న్వామి! నాత్మికి నేనుంటిని. నాపితల్లికి సహదేవుననుము. నేజెప్పినది ధర్మవిరుద్ధముకాదు.

యము:—ఓ॥ నీనునము హాశిలిపగలని యట్లంటిని. నేను గంధర్వసనుకాను. కాలుడిను. అజ్ఞానివాని మొనరింపనున్న మిమ్మరయవచ్చితిని. (అని భీమాదులతో యముడు బయటికివచ్చుచున్నాడు)

ధర్మ:—నాయనా! నమస్కరింతు. నాయదృష్టవశముననిన్ను గాంచగల్గితిని.

యము:—కుమారా! సర్వసామగ్రిలకు సోదరులతోడను, భూగురలతోడను నరణ్యముల వసింపు మాశ్చర్యముకాదు. పూర్వుల చరిత్రలను జెప్పెద నాలికింపుము.

భీమువా—అదితాళము

1 వినుమాపుత్రా నేతెల్పెద-పూర్వులచరితములను॥ విను॥
యినకులమందుయించి రాఘవుల-వనముల పదునాల్గోండు వసి
చెను॥ విను॥

2 కనకపులేడిని బట్టదలచి శ్రీకాంతుడు దూరమడిగెను
దనుజేశుండగు తశాననుండా-తని సతినింగొని చనెను

జనకజ కుఱుమునొందుచు నాధునించునమున శ్రాంతింపగను
దనుజుల దశాననుద్రుంచి రాముడుతన సతితోడ నయోధ్యకు
వచ్చెను॥ విను॥

3 నలుగడనెడి రాగాజు ద్యూతమునునాడె పుష్కరునితోడ
కిలరాజ్యంబుతయు నోడిచనియె-కానకు సతితోగూడె
పలుబాములుబడి వెండిగునాకప-ప్రభుడామెను నోరేడ
కలుగునటులె నీకుగూడ సౌఖ్యము-కీరీవేల్పుని స్మరియించుచు
నుంచుము॥ విను॥

4 పురూరపుండరు చక్రవర్తి యీ-పుడమిని దైవవశమున
అరణ్యముల పాలయెచు నూకన-గుతిభి శుంకరము వినిన
గరువముతోలగును మనోధనక-నృడియే శీకొనిచ-నీ
వరయధర్మదేహనగునాసుతు-డవుత్రికృష్ణుడువిష్ణుపుయంశము॥వి॥

5 నొల్లినానిశ్చక్రమండు భూపతి-ల్లలనాడె యుండె
అల్లగాధినందరుని నూయచే-చ్చకాటితో బండె-శ్రీ
వల్లభుడాశని సత్యమునారశి-వద్ధిలనెనె వివగడి-చున
నల్లమిల్లి గామిరెడ్డివరదాని-నమ్మియున్నకనుసౌఖ్యము కలుగును॥వి॥
పుత్రులారా! మీరైదుగురును మాగువేషములతో విరటనగర
మున నొకవస్సరముండి యుద్రప్ర సమున కేగుడు. నేబోయెద.

(అని నిష్క్రమించును)

ధర్మ:—అనుజులారా! విరటునింట నెవ్వ రేవృత్తిలో నుండె
దో నాకు తెలుపుడు.

భీము:—నేను వంట కాడిచై కి పునుండ భుజించుచు కాలము
గడపెదను.

అర్జు:—నేను బృహన్న లును పేరుపెట్టుకొని యుపాధ్యాయు
నయ్యెదను.

శకుః—నేను తెగ్రీపాలుడను నాచుము బెట్టుకొని గుట్టము
లకు విద్య గరతెద.

సహా:—నేను గోపాలుడనయ్యెద.

ధర్మ:—క్రాపదీ! నీనో?

క్రాప:—నాథా! నేను సైరూధ్రినామముతో సుధేష్ఠాదేవి
యంతఃపురమున నుండుచెదను.

అన్బ:—అగ్రజా! నీనో?

ధర్మ:—నేను కింకుభట్టచునాచుము బెట్టుకొని విరటుని ఆస్తాన
మున పండితునిగా నుండెదను. మన బాణములను ఆ శిష్యావృక్షము
పైని భద్రపరిచి యొక్కొక్కరమే పోవుదమురగము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

విరాటపర్వము

[విరటును కొలువుకూటమునందుండగా ఛగ్మరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు]

(జేలాగు) జగ్మరా—అటతొలిము

విర:—ఏదేశమయ్యా-మీనామధేయ-మేమందురయ్య

మీమనంగడ మెద్ది యిచటకు-మిగులశ్రమపడి వచ్చిందుకు

వేదవేద్యుని గెన్నయట్టుల-మోద మొద వెనుమమ్ములనుగన॥ నేదే॥

ధర్మ:—ధరణీశ నేను-చాండవగ్రాజుని-దరి శాస్త్రములను

తరచుగా వచించుచువాడను-దైవవశమున ధర్మజుడు వని

కరుగగా నేనిటకువచ్చితి-కంకుభట్టనియెదరు నన్ను॥ ధర॥

విర:—ఎచ్చోటవార-లిప్పకున్నానో-గౌరవగుచునీర

తుచ్చులగు దుర్యోధనాదులు-ద్యూతముననోడింపవారలు

మచ్చకంటితొ కాననంబుల-మనలుచున్నారామహాత్మా॥ ఏదే॥

ధర్మ:-కాననమందు-పన్నెండుయేండ్లు-గడపియెయియు
నేనువచ్చితి పాండుపుత్రుల-యానగొని యాధరణినాథులు
కాననో వీటనో పేటనో-కానిపింపకయుందురనఘా! ధర్మ॥

విర:-అజ్ఞాతవాస-మెట్టుల గడచు-నయ్యో సర్వేశ
ప్రజ్ఞుల పాండవులెయిట్టుల-బాధనొందుచునుండగా నిల
నజ్జులగువారు కష్టముల-ననుభవించుట వింతయగునా॥ ఏదే॥

ధర్మ:-భూమిశనన్ను-యొకవత్సరంబు-పోషించు నిన్ను
ప్రేమతో కొలువంగవచ్చితి-భూమిలో నాపాండుసూనులు
రామి రెడ్డివరదని కృపచే-రాజ్యమేలెదరని దలంచితి॥ ధర్మ॥
విర:-సూసురోత్తమా! మీదర్శనంబుచే నాగృహంబు పావ
నంబయ్యె. నాయాస్తానంబున నుండును. కూర్చుండుడు.

(ధర్మజుడు కూర్చొనును)

భీము:-ప్రవేశించి రాజోత్తమా! నమస్కారము.

చి॥ కులమునకేను సూద్రుడను కుంతికుమారులమ్రొల నిత్యము
మెలగుచు రుచ్యభోజ్యముల మోగుగ వండుచునుండువాడ నా
బలుడగు వాయునందనుని ప్రాణసఖుండను దైవమాయచే
దొలగెను వారిసంపదలు దుఃఖము కల్గు దలంప భూవరా!

విర:-వంటశాలకు భోయి యుండుము.

భీము:-చిత్తిము. (అని నిష్క్రమించును)

అర్జు:-ప్రవేశించి దేవా! వందనము.

ఉ॥ పారుడ నింద్రప్రస్థమును పట్టణమందు వసించువాడ నా
పేరు బృహన్నలంకృత కడు పేదరికంబు తటస్థమయ్యె నీ
యూరవసించువత్సరము యోగిరచుక దయచేయుమయ్య బం
గారము కోరబోను చిరకాలము నేనిటనుండ భూవరా!

విర:-ఇదివరలో మీరెవరికడినున్నార?

అర్జు:—రాజేంద్రా!

సీ॥ ఇలలోనయదువంశతిలకుడౌ శ్రీకృష్ణభగవానుడెవ్వనిబాంధవుండు
బలునిజరాసంధు పట్టివధించిన శూరుండు యెవ్వని సోదరుండు
దుష్టులశిక్షించి శిష్టులరక్షించు కాలుండుయెవ్వని గన్నతండ్రి
మునులలోపలపేరుగనినపరాశరాత్మజుడు యెవ్వనిపితామహుండు

గీ॥ ఆయుధవృక్ష మహారాజు ఆసుచరితు
డాధనంజయు సోదరు డా ఘనుండు
కాననమ్మున కేగివ కతన నేను
జేరితిని యీ పురమునకు ధానుజీశ!

విర:—మా అమ్మాయికి విద్య చెప్పించుము. పొమ్ము.
(అర్జునుడు నిష్క్రమించును)

నకు:—(ప్రవేశించి) రాజగారూ! దండాలండి. కూడులేక మీ
కొలువుకొచ్చేనండి. ఇదివరలోధర్మరాజుగారిగుఱ్ఱాలు కాచేవాడినండి.

విర:—ఇప్పుడు మాగుఱ్ఱములను కాయము. గుఱ్ఱములశాల
కిప్పడేపొమ్ము.

నకు:—చిత్తము చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

సహ:—(ప్రవేశించి) రాజగారండీ! దండాలండి. ధర్మరాజు
గారి గోవుల కాయువాడనండి. ఆయన అరణ్యాలపాలైనందున యిక్క
డకు చక్కావచ్చినానండి. పశువైద్యం బాగాచేస్తానండి.

విర:—అటులయిన మా గోవులమందకు పోయి జ్వగ్రత్తగా
చూచుచుండుము.

సహ:—చిత్తము చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

విర:—(ద్రౌపదింజూచి) అమ్మా! నీదేయూరు?

ద్రౌప:—బాబూ! నేను గంధర్వస్త్రీని. నాపేరు సైరంద్రి.

విర:—నీవేమిపని చేయగలవు?

ద్రౌప:—అ॥ జడలువేయగలరు చక్కగా సతులకు
పూలుముకువగలరు ముద్దులొలుక
కథలుచెప్పచుండు కాంతలందరికిని
పొరుగుయింటి కేను పోవనొల్ల॥

విర:—సుధేష్ఠాదేవి యంతఃపురమున కేగుము.

ద్రౌప:—చిత్తము అశ్లేపోయెదను. (అని నిష్క్రమించును)

విర:—కంకుభట్టా! మనమింక సభచాలింతము. రండు పోవు
దము. (అందరు నిష్క్రమింతురు)

[ప్ర]వేశము:—సింహబలుడు, ద్రౌపది]

సింహ:—వహ్వ! వహ్వ! ఈసుందరి యందమును వర్ణించు
టకు చతుర్ముఖుడైనను జాలను,

కేదారశాళ—అదిశాళము

.అందమైనది యెందునలేదు యిటువంటికాంత॥ అంద॥

కుందనమున కెనయైనశరీరము-చందురుండనగ నొప్పుమొగము భవి

యందు దీనిబోలు పూవుబోడిసి-నరయలేకు చందనపుగంధి॥ అం॥

పిడికిటనిమిడెడు నడుమురాయుచ-నడక కాంత కన్నులుగోగరేకులు

జడదారికినైన దీనిజూచిన-చలనమగు మనముచాన చాల॥ అంద॥

రంభయెఱుగ్గర్వశియో మేనకయో-రాబోలునుస్వర్గమునుండియరటి

కంభములనుబోలుయూరువులునా-కంటి కెంతోయింపుతోచెకడు॥అం॥

వేయిరూకలైనను నర్పించెద-వెలదితోడ సఖ్యమ్ము నొనర్చెద

హయిగా సుఖించెద నావీటికి-తోయజాక్షితోగలిసి చనెద॥ నంద॥

(సాంగు) బ్యాగు—చాపుతాళము

పిం:—సుమతరునకు జంకి-యో-సుదతీ కోరితిని నిన్ను-సమయము రతి

కేళికీపురావె-నా-గూడకుండ మరలివెళ్ల లేవె-నా-మనవినిచెల్లించి

వెడలిపోవె-న-త్రుముల నిచ్చెదను ధరించుకోవె-నా-వనిత వీవె

యంటి-నీ-పరుడ నేనె యంటి-మనమున ననుమానమేల మనకు
నలువ చెలిమిగూర్చె॥ సుమ॥

ద్రౌపది:-ప్రాణము దీయింతుక-నా-పతులతోడ జెప్పి నీవు-కానిమాట
లాడబోకుమూఢ-నీ-చాన ముండచూయునింక రేడ-చాల-హీనుడ
వనితోచెరాచవాడ-నన్ను-బానిసగా దలచితివాయీడ-నీ-పూనిన
కార్యమ్ము-నీపుట్టిముంచు నమ్ము-మానహానిచేయబోకు మర్యాదకు
లోటునీకు॥ ప్రాణ॥

సిం:-నా కంటబడి యెందుబోగలవు? నా కోరిక చెల్లింప
కుండ నిన్ను పోనీయను. నా కడ్డుచెప్పునా డేవమను లేదు. బెట్టుసరి
చేయక రమ్ము. (అని పట్టుకొనబోవుచున్నాడు)

ద్రౌపది:-కృష్ణా! రక్షింపుము. కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా!
(అనుచు పరుగెత్తును)

సిం:-నేనుమాత్రము పరుగెత్తలేనా! నిలు నిలు.

[ప్రవేశము:-విరటుడు, కంకుభట్టు]

విర:-కంకుభట్టుగారూ, చిరకాలమునుండి నాకు కొన్ని సం
దేశము లున్నవి. వానిం దీర్చెదరా?

కంకు:-చిత్తము. సెలవిండు.

నీలాంబరి-తిశ్రజాతి

విర:-జీవుడేరూపమున నుండునొ-చెప్పునుయ్యా భూసురా

కం:-జీవుడుండును గాలివలెనని-నీవెరుంగుము భూవరా

విర:-కాయమున నివసింపనేమి-కారణంబో భూసురా

కం:-మాయనాటక మాడునది క-ర్మానుభవముకు భూసురా

విర:-దైవమగు జీవునకుమూఢ-త్వ మెటు లలవడె భూవరా

కం:-పావమనిపై విగురుకప్పిని-పగిది నెరుగుముభూవరా

విర:-తానె దేవుడనంచు జీవుడు-తలపడేలను భూసురా

కం:—మ్రానిలోపలి యగ్నిమానిని-మాధ్వగిలదాభూవరా
కర:—నరుడు తననిజస్థితిని నంతను-యెరుగుటెట్టులభూసురా
విం:—గురుని కరుణారసముచేతను-వొరకునిజస్థితి భూవరా

సీసపద్యము

విర:—జీవుండు దుఃఖంబు జెందకారణమేమి?

కం:—కాయముజేరుటే కారణంబు

విర:—మేనిలోనూటచే మిగులదుఃఖమదేల

కం:—అగ్నిపై సమ్మెట లమరినటుల

విర:—అజ్ఞానమేనీతి సంతంబునొందును

కం:—గురుకటాక్షమ్మచే నరుగునిజము

విర:—సాధుప్రయేలాగు సంచరించుచునుండు

కం:—మంటి కుమ్మరపువ్వ నంటనట్లు

గీతము

విర:—కాయమువిడచి జీవు డెక్కడనుయుండు

కం:—సూక్ష్మదేహములోపల జొచ్చియుండు

విర:—సూక్ష్మదేహమునుండి యెచ్చోటికేగు

కం:—యోషధసహాయమున మేనినుండుమరల॥

విర:—మహాత్మా! నీవలన నా సందేహములన్నియు దీర్చినవి
నీవే నా గురుడవు.

(అప్పుడు ద్రౌపదిని సింహబలుడు తరుముచుండ నామె విరటు
నాస్తానములో బడును)

ద్రౌప:—అ॥ సాహసించెనతడు చండాలపనికి, మా

టాడవేల నో విరాటరాజ

సకలశాస్త్రములను చదివియుండిన నీవె

జంకుచుంటివేమి కంకుభట్ట!

(ఔలాగు) శుద్ధబంగాళా—అదితాళము

విర:- ఇదేమిసింహబలా-యీ-నుదలేనిటులగవ్వ పెట్టుచుంటివి॥ ఇదే॥

సదాపరసతినిపురుషుడు మనమున-జననిరీతిగాదలపవలెగదా॥ ఇదే॥

కోపపడిన నే జెప్పజాలనిది-కూడనిపని-నా మనవినివినుమా

భూపాటురమగుమన కెఱుఱిదు-ర్బుధులుపుట్టినమాన్యువారెవరు॥ ఇ॥

సిం:- విరాటభూపాలా-యీ-వెలది పొందుగోరె నాదుడెందము॥ విరా॥

సరోజాక్షీననుగూడక యుండిన-జచ్చెద చెచ్చెరనిశ్చయముగనో॥ వి॥

అక్కగారిసౌధంబున దీనిని-నారసియెన్నో విధంబుల వేడితి

చిక్కకుంటచే వెంటడించితిని-సిగ్గుచెరుంగనివాడగాన యా॥ వి॥

విర:- భల్లూకపుపట్టుపట్టి నాడవు-యుల్లుమనుచునున్నది నాహృదయము

యల్లాలిని జెరపట్టిన మెచ్చడు-నల్లమిల్లి రామిరెడ్డివరదుడు॥ ఇదే॥

ద్రాప:- కృష్ణా! ఈ దీనురాలి మొర లాలించి బ్రోవుము.

ఫీల్వ్యా:—తిశ్రజాతి

నందనందనా చెల్లెలి-నాదరింపవా దయతో॥ నంద॥

ఎందుడాగియుంటివో నే-నేలాగున తాళుమరా॥ నంద॥

వీడు విడచిపోవునరకు-నీకునన్ను వీడబోడు

నేను నాధుడూరకుండె-చేడెను నేనేమిచేతు॥ నంద॥

గట్టిపట్టు పట్టె దిట్ట-నెట్టల చెండాడెదవో

పట్టపగలె నన్ను బట్టి-బలిమిచేయనెంచుచుండె॥ నంద॥

యీ జగంబులోన నాకు-నీవుదక్క దిక్కు లేదు

రాజులు భయమొందిరి యన్-రామిరెడ్డివరదరార॥ నంద॥

(అందరును నిష్క్రమించుచున్నారు)

[ప్రవేశము భీముడు, ద్రాపది]

ద్రాప:- నాథా! పాపాత్ముడగు సింహబలుగు బాధించుచుండ జూచి యూరకుండుట మీకు న్యాయమా?

చ॥ ఘనులగుపాండురాట్పుత్రులు కాంతులునాకని యెల్ల కాలమున్
మనమన గర్వ మొందితిని మానిని నన్యుడు హింసపెట్టగా
కనులతో జూచి యూరకొను కాంతులటంచు దలంచనైతి నీ
తనువుత్యజింతు నెందులకు ధాత్రినినిచ్చుట ప్రాణనాయకా!

భీము:—కాంతామణీ! ఈ భీమసేనుని బొందిలో ప్రాణముం
డగా నీకు భయములేదు. అజ్ఞాతవాసమునకు భంగమువచ్చునని
యూరకుంటిని.

జంఘూటి—తిశ్రజాతి

చింతనొందవలదు ద్రౌపది-మనమున నెప్పుడు॥ చింత॥

చింతవిడచి మనల నేలు-శ్రీహరిని భజించు మబల

అంతకు చెంతకుబంపెద-నటత్వరలో సింహబలుని॥ చింత॥

కాంతా పరసతిని తల్లిగా మదినిదలంచు-భూ

కాంతుని శ్రీకాంతుడు కడు గారవముగ జెంచు-ర

వ్యంతయు యోచింపక పర-వనితమీద వాంఛగొన్న

సుంతయు దయజూపడు భగ-వంతుడు రతనపుదొంతి॥ చింత॥

సమ్మతించితనుము వాని-సంగడికీవేగి-గు

రమ్మన నధియింతునమ్ము-రామిరెడ్డివరదుసాక్షి॥ చింత॥

నేను స్త్రీవేషమును ధరించి యా కామాంధుని గడలేర్చెదను
నీవీ పనిమాత్రము చేయవలెను.

ద్రౌప:—అటులనే చెప్పివచ్చెద.

అడుగుకీర్తన

భయమించుకయులేక-పడతి వేషముదాల్చి

పయనమయ్యెను భీముడు-కీచకుదరికి॥ భయ॥

పగటివేళను వార్త-బంపించెగాబట్టి

సగమురాతిరివేళను-భీముడు వెడలె॥ భయ॥

గరితయనుచు నెంచి-కరువలిసుతుని తా
నురునికేలికి బిల్వను-కీచకుడవుడు॥

భయ॥

[ప్రవేశము భీముడు, సింహబలుడు]

(ఊలాగు) కల్యాణి—ఆదితాళము

సిం:-చోరా నీదేయూరురా-వార-నానివలె వచ్చినేడు నన్ను దాకినాడ
వేమి॥ చోరా॥

ప॥ నిజము చెప్పకున్న నిలుపున దెగనతికెడచు.

వీరులందరు నాకు-వెరచుచుండును నీకు

నారాయణుగునో నీ-పేరెవ్వరో చెప్ప॥

చోరా॥

భీము:-పాపాత్మా నేభీముడన్-నీ-ప్రాణముల్ దీయంగ పయనమైనవ స్తి॥

ప॥ పరదారాభిలాషివగు నీ పాలిటి కాలుడను. చేతనై న-గాచికొమ్ము

ద్రాపడితో బొంద-దలచినాడవు కాన

నీపాలికాలునై-నే తెంచితివిరాన॥

పాపా॥

సిం:-వంట జేసెడివాడవు-నా-కంటబడితివి నిన్ను కాటికిబంపెద॥ పం॥

ప॥ ఛీఛీ డురాత్మా! కూసులేక మా కొలువులో నుంటివి.

పెంటలూర్పు నీ-పెద్దాము నాకేల

తుంటరీ నీ వరయ-వంటికికుక్కపురా॥

చోరా॥

భీము:-ఊక్కచించెద చూడరా-శిరము

ముక్కలుచేసెద-మూర్ఖాడ ప్రేలకుము॥

ఊక్క॥

ప॥ విరాటరాజు సభలో గర్జించుటకాదు. యుద్ధమిది.

బక్కవిరటునిగాను-భయ మొగుటకు నేను

కక్కెడవు రక్తంబు-కాల్వలెపారంగ॥

పాపా॥

(సింహబలుని జంపి భీమాడు నిష్క్రమించును)

[ప్రవేశము:—గొల్లలు]

1వ గొల్ల:—ఏహే! అయ్యో! గిత్తా! ఎంతదలకించినా నిలబడవేం. పాలన్నీ నీకిదిలేసి నీలుకలిపి రాజుగారికిత్తుంటే తాగి సెలగాటా లాడుతున్నావా! ఉండు! రేపు సుబ్బరంగా పితుక్కుని యింటి కట్టుకుపోతాను. అక్కడతో నీపనాది.

2వ గొల్ల:—ఒరే! ఇన్నాలోర్నకియేడుదూళ్లన్నీ చానాబాగున్నయరా. నేనుక వెరిగేకా యిలాగెప్పుడూలేవురా!

3వ గొల్ల:—(ప్రవేశించి) ఒరే మనదచ్చణవేపి అవుల్లియెవరో పగోళ్లు తోలుకుపోతున్నారట. రాజుగారు యిద్దాని కెల్లారంట. మనం జాగర్తగా వుండాలి.

1వ గొల్ల:—పోతే ఆయనపోతాడు. లేకపోతే యాయన పోతాడు. మద్దిని మనకు గంజవేల్త్రా?

3వ గొల్ల:—అలాగనకురా తప్పు. ఆయనప్పు పప్పు తింటా ఆమాత్రం ఇసోసం వుండొద్దటరా?

1వ గొల్ల:—ఉప్పు సముద్రంలోడి. పప్పు మన బుడంచేలో పండింది. ఆయనెట్టిం దెలాగైందిరా!

3వ గొల్ల:—ఆయనదగ్గర బోట్టుజీతం పుచ్చుకొంటా అబద్దాలు కూడానా?

1వ గొల్ల:—ఓసి నువ్వు మానిజంగా యెత్తున్నావేటి? జాం పొద్దుండగా గల్లేసెల్తావు. మర్నాడు మద్దినివయ్యేకా యిప్పుతావు. ఆ యిప్పుడమైనా సరిగ్గా యిప్పుతావా! నెలకు మూడుసు ట్లతోరింటి కెల్తావు. మళ్ళీ వచ్చిందాకా ఆటిగడ్డయ్యేతింటం.

3వ గొల్ల:—గడ్డితిన కేవితింటయ్. కూడుగిని తింటయ్యేటి?

1వ గొల్ల:—అంతే మాటకు మూడద్దాల్తుసేల్తావు. అంత కంటే యేనీసేతగాడు.

2వ గొల్ల:—ఒరే కొంపమునిగిందిరా! ఇందాక నువ్వన్నా వోళ్లుకావోసు పైల్లి తోలు కెత్తున్నారు.

3వ గొల్ల:—బ్రాహ్మ! ఆళ్లెలాగున్నారు. రావకట్లమ్మకొని ఒక్కొక్కజ్జే బుర్రలు పగలేద్దాం. రండి.

1వ గొల్ల:—ఎత్తే మీరెల్లండి. నేచురాను.

2వ గొల్ల:—నువ్వెందుకు రావురా?

1వ గొల్ల:—నాకునిరుసుగందామాసకేకాదంట్రాపెళ్లయింది! ఏడాదికే దానిగొంతు కొయ్యయింటావా? అదెప్పుడూ నానోటి మీద నడుస్తేది. కోపవాచ్చినప్పుడు తిడదీకాని అంతలోనే మర్చిపోయింది. అలాటిదాన్ని దగాసేజే కూడుదొరకదు.

2వ గొల్ల:—అయితే నీకు తగ్గట్టుగుతాను. సచ్చేకా కూడు దొరక్కపోటవేటి?

1వ గొల్ల:—ఎరిగొల్లోడి కేలాగైనా మాటతేడావత్తుంటది. అలాటి బొంపులన్నీ అడిగితే యెవరు చెప్పగలరు?

3వ గొల్ల:—ఆకరుమాట నువ్వొత్తావా! రావా?

1వ గొల్ల:—ఇంటికెల్లాలోంచుకొనొత్తాను. నడుడిముందు.

2వ గొల్ల:—చావుకిన్నిచావులేవు. మనిద్దరం యెల్లారారా!

3వ గొల్ల:—నడరా! ఈ యిపోసమాల్లోడితోటేటి!

(కొరివసైన్యమును చూచి)

2వ గొల్ల:—ఓరీబా జెంతమందున్నారా! ఈళ్ళమద్ది నిసి కోసినా రాల్దురా! ఈ జనంలో మన మెవర్నికొట్టగలం? ఆ ముసలి తాత తన్నేడుతు సచ్చిపోయిని సింవభాల్లుగారంటోడు కియ్యమన కుండా చత్తాడు. మనవనగా లెక్కా? చల్లగా జార్దానదు.

3వ గొల్ల:—(నడుచుచు) ఒల్లంతా ఒణుకుతుంది. సురుగ్గా నడుద్దావంటే క్కాలావడంలేదు. ఎనకాల్నుంచెవడైనా వత్తాడేమో అని బయ్యవేస్తుంది.

1వ గొల్ల:—ఓరే! నేనొత్తున్నాను. ఎనక్కిరాకండి. అయి నావుల్ని ఆళ్లెదాన్నికొట్టి రాజుగారి కేసెప్పం?

2వ గొల్ల:- ఎవరెల్లినా యేవీ లాబంలేదు.

క॥ మొద్రోమొద్రో యంటా కుర్రాడికి అత్తవారు కొనిపెట్టిన మూ కర్రాపు నిదలమూట సగ్రునలేచేరు త్రాసుచందమున సభా!

3వ గొల్ల:- ఒరే! నీకంటే నన్నే మూడుకొట్టేను.

క॥ అన్నా గోవులుచనెనని తిన్నగ ముల్లించబోతే శీవశరంబుక్

వెన్నున గట్టిగవై చెను తన్నేడాపిదప నిన్ను తస్సాగొయ్యా॥

1వ గొల్ల:- ఎంతాసేపేచ్చినా గనుమీలాభంలేదు. రాజుగా రితో చెపుదాం. రండి.

నాదనామక్రియ—ఏకతాళము

రండి యాదపులార-రాజుతో చెపుదాము॥రం॥ మొండిసిపాయిల-
గుండెల్ చీరిందాము॥రం॥ ఆలమందతోలు కెల్ల-ఆడితాతగాడిసామ్మ
పాలికాపులంతరండి-ప్రభువుతోటి నెప్పదాము॥రం॥ బేగి బేగేరండి-
జాగేమి చేయకండి నూగుమీసందువ్వి-నూకా నాతోరార॥రండి॥
తరిమితరిమి కొట్కారు-తల్లీసికాగొయ్య పిరికి పడ్డాకొలది-బెదిరించు
తుంటారు॥ రండి॥ (నిష్క్రమింతురు)

[ప్రవేశము:- ఉత్తరుడు, గొల్లలు, సుధేష్ణ]

1వ గొల్ల:- యువరాజుగారూ! దండాలండి.

బేహగ్—ఏకతాళము

ఆలమందపగతుర్రాక్రమించిరి-మీ-రాలమందువాలనోడించుడీ-నేడు॥ఆ॥

1 చాలగోలచేసినారువారలు-మిగుల-బేలపోవ చేసిరి యాశూరులు-
వారు-కాలుని జయించునట్టి వీరులు-మమ్ము-రాలరువ్వి తరిమిరి పది
బారలు-నేడు॥ ఆల॥

2 కౌరవవీరులము యని వచించిరి-గొల్ల-వారలనందరను జడిపించిరి-
జోడు-పారులు వారలతో నరుగుదొంచిరి-మీతో-పోరుసల్పుటకు
నుద్దేశించిరి-నేడు॥ ఆల॥

3 అరుగుదొంచిరంట రెండుదిశలకు-మన-విరటరాజుగారు దక్షిణము
నకు-చనిరి-దురము సల్పుకొరకు యుత్తరమునకు-వచ్చు-దొర
యొకడును గానరాజు వెరువకు-నేడు॥ ఆల॥

4 ప్రేమతోడ నాల గాయుచుంటిమి-మంచి-నాముదెచ్చి లేగల కిడు
చుంటిమి-సామి-మేము వానితోడ చావనుంటిమి-మీరు-సాము
జేసిరేని లేదు ఓటమి-నేడు|| అల||

5 రామిరెడ్డివరదుడె మనదిక్కు-యద్ధ-భూమికేగిరేని మాటదక్కు-
అబ్బ-ఏమి చెప్పమయ్య వారి విక్కు-తమలో-తామె వాదమాడి
పడిరిచిక్కు-నేడు|| అల||

2వ గొల్ల:-ఒరే! అక్కడ ఆలికేడ్చేడు. ఇక్కడ వ్రులు
కేడుత్తున్నాడు. ఆలోచనంలేకలలాగుండాలి. మనంకూడా ఒక మొర్రెడ
దాంరా. (ఉత్తరునితో)

జంఘూటి-వీకతాశము

1 దండాలుదండాలు మహారాజుగారు-యింక-వుండాదీపట్టంబు

మహారాజుగారు||

దం||

2 కొండంతసైన్యంబు మహారాజుగారు-మన-గోవుల్ని చుట్టారె మ||దం||

3 కయ్యానికొత్తిమనిమహారాజుగారు-మీకుకబురుచేయమన్నారు||మ||

4 నెత్తిమీదచూడండిమహారాజుగారు-వం-కత్తిన్నాల్లుబాబయ్యమ||దం||

5 గొల్లబాయిల్లంతా మహారాజుగారు-మా-గోలెత్తిపోయేరు మ||దం||

ఉత్త:-(కోపముతో) గోపాలులారా! భయమొందకుడు.

కొరవులు మదించి, ఎదుటివారి బలమెంతయో తమ బలమెంతయో
గుర్తెరుగకుండనున్నారు.

కాంభోజి-తిశ్రజాతి

బవరమునకుబోవనుంటి-భయమొందకుడి||

బవ||

దివిజలనై ననుద్రుంచెద విశలనువణకించెదనిక||

బవ||

గాంగేయాదులకై నను-కన్నులుకనపడవేటికొ

లొంగదీసెదనుద్రోణుని-భంగపరచెదనుకర్ణుని||

బవ||

ధరణిని నా పరాక్రమము-నెరుగరా చెనటులెన్నడు

శరములనిటుదెండు-రథమును గొనిరండువేగ||

బవ||

నల్లమిల్లి రామిరెడ్డి-నాదరించు శ్రీకృష్ణుడు

వల్లగాదటంచునన్ను-వారిం చినగానివిడువ||

బవ||

ఓరీ! సేవకా! సారథి నొకని తీసికొనిరమ్ము. తల్లీ సుధేష్టా!
నీ! బక్కజరాసంధునుక్కుడంచుటయును పాంచాలవలువలువలచుటయును
వైరిపాండవులను వెడలగొట్టుటయును మాయపాచికలను వేయటయును
పందలనడలించిపన్ను గొనుటయును వాయుసూనునిసీటద్రోయుటయును
సూటిగావలొగ్గి వేటనాడుటయును పాడుయూహములను పన్నుటయును

గీ॥ నని తలచినారు కౌరవులనియనంగ

సత్తువకు నాటిలేని యీ యు తరుండు

కుత్తుకల గ త్తిరించును గోసమూహ

మూలరు రక్షించునని మది దలపరైతి॥

సేవ:—(ప్రవేశించి) డేవా! యూరిలో నొకరును సారథ్యము
చేయగలవారు లేరు.

ఉత్త:—అన్నా! ఎంతవంత, తురగముల నరదమునకుగట్ట
గల మగవా డున్నయెడల కౌరవుల నందఱి మన గోవులమందకు బలి
యిచ్చగలను. నేడు పూర్తిగా నాచేతి ఖడ్గమునకు పని కలిగినదికదా!
అని మేరలేని యానందమును నొందుచుంటిని. కాని సారథి దొరుక
లేదు. తల్లీ! నాకేమియు దోచకున్నది.

సుధే:—కుమారా! మన యుత్తరికు చేదుపు చెప్పుచున్న
బృహన్న లప్పడప్పు ఉర్జునునికి సారథ్యము చేసెడివాడట. మన ఉత్త
రయు సైరంధ్రయు నాతిని దోడ్కొనిపోవుట మంచిదనిచెప్పినారు.

ఉత్త:—సరి సరి! ఆడగడ్డము పీడమొగమును గల యాతడా
నాకు సారథ్యమొనరించువాడు. ఒకవేళ అర్జునునకు సారథ్యము చేసి
యున్నను నాకు సారథ్యముచేయగలడా! సింహమునకును చిత్తాలు
కకును నెంతభేదమున్నదో నాకును నర్జునునకును నెంత భేదమున్నది.
ఒక్కయర్జునుడొక లెక్కలోనివాడుకాదు.

సుధే:—కుమారా! ఏపుటయం దేపామున్నదో, యెవనియం
దేమి మహత్వమున్నదో యెవరు చెప్పగలరు? అదియుచుంకాక ప్రస్తు
తము పని జరుపుటకు బృహన్నలుడప్పు యెవరులేరు.

ఉత్త:—సేవకా! బృహన్నలను తీసికొనిరమ్ము.

సేవ:—చిత్తము చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

ఉత్త:—తల్లీ! ఏచేతగానివాడో యొకడు సారథ్యముచేయుట కున్నాడని విని సంతసించుచున్నాను.

ఉ॥ కొండలు పిండిజేసెదను కోటలు శోటలు నేటగల్పెదన్
తొండముబట్టి యేనుగుల ద్రోక్కెద రక్తము గ్రక్కిచావగన్
కండలుచీల్చించెదను కౌరవనాథుని ద్రోణకర్ణులన్
ఉండ్ర మేన ప్రాణములు యొక్కనికైనను నిశ్చయంబుగాన్

బృహ:—యువరాజా! నన్నెందుకు రప్పించిరి?

ఉత్త:—వీమైన సారథ్యము చేయగలవేమోయని.

బృహ:—మీ సెలవైన కొండెము చేయగలను. అప్పుడప్పు డర్జునునకు సారథ్యము చేసెడివాడను. ఆలస్యమెందుకు రథమును తెచ్చియేయించిరికదా! లెండు.

ఉత్త:—వెల్రిబాపడా యుద్ధమనిన విందుగా దలచుచున్నావు కాబోలు.

సీ॥ రాజుల నెదిరించి రణముచేయుటగాని విప్రవర్యులతోడి వింగుగాదు
వాడిశరములతో వాదమాడుటగానిలయ్యతాగోవిందయనుటకాదు
బలమునుజూపించిగెలుపునొండుటగానిదలపగాశాస్త్రవాదంబుకాదు
రథముపైనిలుచుండిరణముచేయుటగాని సుదతుల కెగించుచదువుకాదు

గీ॥ కులుకుచుంటివి పాస్తుతో మెలగితంచు

బాణముల చవిజూచిన భయపడెదవు

వీరులనుజూచి ప్రాణముల్ విడిచెదేమొ

బవరమన భోజనముగాదు బాపనయ్య!

బృహ:—ఇప్పుడు నేను చెప్పిన నేమిసార్థకము. ముందు నీవే చూడగలవు.

ఉత్త:—తల్లీ! నన్నాశీర్వదించి పంపుము.

సుధే:—నాయనా! నీకు జయమగుగాక.

(ఉత్తరాస్థులు రథము నెక్కిపోవుచున్నారు)

ఉత్త:—(తనలో) అయ్యో! దైవమా! ఇంటిలో నాకువారల యెదుట సారకాయకోతలనుకోస మహావీరునివలె బయలుదేరి వచ్చి నాను. ఈ శూరులు నన్ను సహస్రఖండములుగా జీల్చివైచెదరు. కాని బ్రతుకనివ్వరు. (నణకుచున్నాడు)

బృహ:—ఉత్తరా! కౌరవసైన్యమును సమీపించితిమి.

ఉత్త:—చునము యిల్లుపిడిచి బయలుదేరినవేళ మంచిదికాదు. రథముచు వెనుకకు బోనిమ్ము.

బృహ:—ముందునకు బోవుటే గాని వెనుకకు పారిపోవుట పౌరుషవంతుల పనికాదు. నీవు మహావీరుడవు. రెండు ఘడియలలో గోవులను మరలించుకొని రాగలవు. వెనుక కెంతిమాత్రము పోవద్దు.

ఉత్త:—వెల్గబృహన్నలా! నేలయూనినట్లున్న వాని మనము కాదుగదా, మనలను బుట్టించిన బ్రహ్మకూడ జయించలేడు.

బృహ:—ఎంతసైన్య మున్నను బ్రహ్మదేవుడు జయింపగలడు. నీనాటి బడాయి బాలునిముందు సూత్రమాలిడుకాదుగదా అతిని భార్య సరస్వతీసైతము పెదవి గెదల్పజాలదు.

కల్యాణి—తిశ్రజాతి

ఉత్త:—మనతిరంబుకాదు-యా-మహావీరులను గెలువగ|| మన||

చనియెడవీటికి వేగమె-చచ్చెదనిచ్చోటనున్న|| మన||

బృహ:--దుర మొనర్పలేవ-నీ-చొరవపడినావ

పరిహసించెదరు పడతులు-క్షణ్ణు చెప్పితివిముందు|| దుర||

ఉత్త:—ప్రాణముండెనేని-యే-బలుసుకూరనుదినో

బాణములకు మ్రొక్కి-యెందొ-బ్రతికెదపోనిమ్మునన్ను|| మన||

బృహ:--పారిపోవవలదు-భయ-పడుట నీకుతగదు

పోరెద శత్రువులతోడ-సారథ్యముచేయుమయ్య|| దుర||

ఉత్త:—తల్లికి యొక్క-డును-నే-తరలిపోదునికను

చెల్లెలు ననుగాంచనిచో-తల్లడ్లిల్లుచుండునెపుడు|| మన||

నీవు రామన్న నేనేపోయెదను. (రథముదిగి పారిపోవుచున్నాడు)

బృహ:—(వెంటిడించి పట్టుకొని) ఉత్తరా! తనువు యస్థి
రము, ధనము యస్థిరము, దారాసుతాదు లస్థిరము. కాని సంపాదిం
చిన కీర్తిమాత్రము సూర్యచంద్రాదు లున్నంతవర కుండును. జన్మ
మెత్తిన ప్రతిజీవికిని చావు తప్పదు. పారిపోయివచ్చిన నిన్ను పడతులు
గారవింతురా? రాచబిడ్డకుండవలసిన లక్షణ మిదియా? సారధ్య
మైనను చేయలేవా?

ఉత్త:—నేను సారధ్యముజేసిన నీవుమాత్రము జయింపగలవా?

బృహ:—పారు జేమిచేయగలడని దలచుచుంటివికాబోలు.
నేను పారుడనుకాను పార్థుడను.

ఉత్త:—నమ్మజాల నమ్మజాల. నీవు అర్జునుడవైనచో నీకుగల
పదివామములను చెప్పము.

బృహ:—అర్జునుడు, ఫల్గునుడు, పార్థుడు, కిరీటి, శ్వేతవాహ
నుడు, భీభత్సుడు, విజయుడు, జిష్ణువు, సవ్యసాచి, ధనంజయుడు
యీ మొదలగు పేర్లు నాకు కలవు.

ఉత్త:—మహాత్మా! నమస్కారము. ఈసారి నమ్మితిని.

అర్జు:—ఆ శమివృక్షముమీద మేము దాచిన బాణము
లున్నవి. వానిని దీసికొనివత్తము రమ్ము.

(యిరువురును నిష్క్రమింతురు)

(అర్జునుడు దూరమునుండి దేవదత్తము నూదుచున్నాడు)

[కొరవులు ప్రవేశించి]

దుర్యో:—అచార్య! ఆ ధ్వని యెవరినైయుండును.

ద్రోణ:—అర్జునుని దేవదత్తమే అంతధ్వనికలది. ఆ వస్తువా
డర్జునుడే.

దుర్యో:—అర్జునుడేయైన మరల పన్నెండేడ్లరణ్యవాసమును
నొక్క సంవత్సర మజ్ఞాతవాసమును చేయవలసియుండును.

అశ్వ్య:—అజ్ఞాతవాసగడువు ముగిసియేయుండును.

కర్ణ:—లేదు. ఇంకను మూడుదినములు గడువున్నది.

దుర్యో:—ఈ విషయమును తాతగాకు నిర్ణయించవలెను.

భీష్మ:—మూడు దినముల క్రిందటనే యజ్ఞాతవాస గడువు ముగిసినది.

ద్రోణ:—ఔనాను. అది యదార్థమే.

(అర్జునుడు మరల దేవదత్తము నూదుచున్నాడు)

ద్రోణ:—గాంగేయా! కవ్వడి వచ్చుచున్నాను.

నాదనామక్రియ—చతురశ్ర

కదనభూమికి—యేతెంచుచున్నాడు కర్ణ॥ కద॥

1 పదమూడుయేండ్లాయెనిక—పాగుషంబుజూపదలచి॥ కద॥

2 కౌరవులకుపోరుబులుపుదీర్చును—నౌరతెలియురాధేయధైర్యము॥

3 పందలు వందనమనిన గొట్టకు ప—సందుగవీరులద్రుంచు కోలకొక వందలలలనైనను ఖండించును—నందనందనుని మదిదలచి॥ కద॥

4 వీరును సింహబలుండుచచ్చెగద—విరాటుడొకలెక్క కాదటంచును క్రూరుండుకౌరవేంద్రుడుపొంగెను—కూలదీయునాధనంజయుడు॥క॥

5 న్యాయము నెడబాయకుండువానికి—నల్లమిల్లి రామిరెడ్డినేలెడి తోయజాత్యుడిచ్చునుఖమునిత్యము—తోలుడయ్యగోవులనావల॥క॥

కర్ణ:—అచార్యా! పార్థునిబలము నే నెరుగుదును. నీవు గొప్పగాపొగడనక్కర లేదు. పగవానినిపొగడుటపండితలక్షణముకాదు.

అశ్వ్య:—రాధేయా! నిజమాడిననిష్ఠురమువచ్చును. నీవెక్కడ? అర్జునుడెక్కడ?

భూపాల—ఏకతాళము

దురమునందు పాగుగెల్వలేవు—నీవు॥ దుర॥

పరమాత్ముండగు కృష్ణుడు—బాంధవుండతనిగాన॥ దుర॥

కరకంఠుండడలిపోయె-కదనంబొనరింపలేక

కరివేలుపు బాసటగొని-కర్ణిజయంబొందునురా||

దుర||

నరునిగల్వ నీవశమా-నలువకై ననలవికాదు

గరువమును త్యజింపుమింకనీవు-నీదు

పరువునీవు నిలుపుకొనగలేవు-స్త్రీని

పరిహసించుటనుకొంటేవె బరరమనగనోకర్తా!

సరి సరి నీ ప్రజ్ఞల్నిట-చాలింపుమురా క్రూరా||

దుర||

(సాంగు) గ్యాగు—చాపుతాళము

శర్మ:—బరరమునకువచ్చి-పగవానిగొప్పజెప్పమంట-పాడిగాదు బాప

నయ్య నీకు-చేత-గాకయున్న కయ్యమునకు రాకు-వాని-ప్రజ్ఞ

లన్నియిచట చెప్పబోకు-నీ-మాటలనిన నాకు జహుచిరాకు-

పో-పొమ్ము శ్రాద్ధములకు-నీ-పొట్టనిండుకొఱకు-అమ్ములఱి

బారవైది-అంగవస్త్రముల గట్టుము||

బవ||

అశ్వ:—శ్వేతివాహనుండు-నీ-శిరము పగులగొట్టునురా-భీతిదక్కి-మా

టలాడకింక-ముంత-నీలిలేనివాడ వేరకుంక-యీ-భూతలనాధు

నకునేనుజంక-నిన్ను-పాతిపెట్టివేసెదనిశ్వంక-మా-ఖ్యాతి నెరుగ

వీవు-భూ-కాంతు నెదుటచావు-అల-ధాత వ్రాసెనీ మొగమున-

దప్పిపోదురా దురాత్మ||

శ్వేత||

(ఇరువురును ఢీకొనబోవుచున్నారు)

దుర్యో:—(మధ్యకేగి) కర్ణా! గురువుత్రా! శాంతింపును

శాంతింపును.

(అని బ్రతిమాలుచున్నాడు)

(అర్జునుని శంఖధ్వని దగ్గరగా వినుపించుచున్నది)

శ్మ:—కర్ణా! యున్నమాటాడినందుకు యలుకగొనకుము.

అచార్య! అశ్వత్థామ నూరడింపుము.

ద్రోణుః—కుమారా! కిరీటి వచ్చుచున్నాడు. మన మందర మతి జాగరూకతతోనుండి రారాజును రక్షింపవలెను. ఆతనితో నీకు జగడమెందుకు? ఊరకొనుము.

భీష్ముః—యుద్ధాగ్రేసరులారా! పాశుప పదమును సోవత్స రములనుండి మనమున దెనగుచున్న కోపమును నేను కనబరిచును. జాగరూకతతో నుండుడు.

కాంభోజి—చతురశ్ర

కిరీటివచ్చుచునుండె-జం-కించియతడు రేనిమ్రుంచుపదిలము॥ కిరీ॥

పరీక్షించుడా ధనంజయుని బల-పరాక్రమములనుపంతము లేటికి॥కిరీ॥

ఖాండవనముచుగాల్చె-అల-గాండీవమునాజ్ఞించె-దండిమగలు

యెందరున్న పాశుని-ధాటికోర్వలేరని నే నెరుగును॥ కిరీ॥

తగవులేలమనకి య్య-మీ-తనూసజూపండయ్యా-పగవహించి చను

దెంచుచునుండె-పార్వతీశునోడించినపాశుని॥ కిరీ॥

రామిరెడ్డికవిసేయి-రఘు-రామచంద్రభూపాలు-డీమహిలో వసుదేవు

సూనుడై-ప్రేమతోడ పాండవులబ్రోచు నల॥ కిరీ॥

మన మందరమును ముందుండి రాజును రక్షింపవలెను. రండి.

(అందరును ముందునిలువబడి దుర్యోధనుని వెనుకనుంచుచున్నారు)

అశ్వః—(అర్జునుని జూపుచు) కర్ణా! అదిగో కవ్వడి వచ్చు చున్నాడు. మనలో నీకంటె బలవంతులు లేరు. ఎదురుగాపోయి జయించిరమ్ము.

కర్ణుః—తులువా! నన్ను బలహీనునిగా దలంచుచుంటివి కాబోలు. నిన్నననేల? శ్రాద్ధములకేగు మిమ్ము జగడమునకు తీసి కొనివచ్చుట రారాజుగారిదితప్ప. (అని అర్జునుని దాకబోవుచున్నాడు)

అర్జుః—ఉత్తరా! ఆ వచ్చుచున్నవాడు కర్ణుడను మహావీరుడు. అతనికి దుర్యోధను డంగరాజ్యమునిచ్చి యాదరించుచున్నాడు. అతడు

వన్ను జయింపగలడని రారాజు పుట్టడానో నున్నాడు. 'రథము' జాగ్రత్తగా నడుపుము.

ఉత్తర:—చిత్తము. సారథ్యము చేయుటలో నాకు చాల నేర్పు కలదు. "ఎప్పుడైనా అర్జునునకు సారథ్య మొనరించుట లభించునా" అని అనుకొనుచుండెడివాడను. నేటికా కోరిక సిద్ధించినది.

కన్య:—అర్జునా! నిలు నిలు.

అన్య:—గోవులదొంగ! నిన్నిప్పుడే భంగపరచెద.

పంచచామరము

దురాత్మ యాలచుండ నేల దొంగిలించినారురా
దురంబుజేయనచ్చినాడు-దుర్బలుండగానురా
పరాకులేక నాలకించు-బంటువైననిల్వరా
శరంబువేయుచుంటిసీను-చచ్చిపోగువిప్పుడే

కన్య:— దురాత్మ కౌరవేంద్రుడంత-దొంగవాడుకాదురా
విరాటునింట మీరలుంట-వెల్లడయ్యెగావునరా
ఖరారురీతిగాను మిమ్ము-గాంచవచ్చినామురా
కరంబులోనికోల నిన్ను-కాటికింపునిప్పుడే

(కొంతసేపు పోరి కన్యకు పారిపోవుచున్నాడు)

అన్య:—ఛీ! ఛీ! దురాత్మా! ఇది మేనానీపరాక్రమము. నిలునిలు.

అశ్వ:—కర్ణా! పరుగెత్తకు పరుగెత్తకు! మాబోటి పప్పు బ్రాహ్మణులను వెక్కిరింపదగిన నీవే పారిపోయినచో రారాజును రక్షించువారెవరు? అంగరాజ్యమునిచ్చి యాదరించుచున్న రాజునకాశా భంగమును గలిగించుచున్నావు. చాలు! చాలు! మంచిబుద్ధిచుంతుడవే.

అన్య:—ఉత్తరా! ఆ నిలుచున్నవారిని జూచితివా? వారిలో నావృద్ధుడు మా పితామహుడగు భీష్ముడు. ఆయన ప్రక్కనున్నవాడు

నాగురుండగు ద్రోణుడు. కర్ణునిపైపు మొగముదిప్పి నిలుచున్నవాడు గురుపుత్రుడగు అశ్వత్థామ. ముందుగా వానిని దర్శితము.

ఉత్త:—అట్లే చేయుదము.

అర్జు:—పితామహా! ఆచార్య! తమ పాదారవింశ శేవకు డగు సవ్యసాచి మీకిదే నమస్కరించుచున్నాడు.

భీష్ము:—పార్థా! నీబుద్ధికి సంతసించితిని. నీకు జయమగుగాక.

ద్రోణ:—తథాస్తు.

భీష్ము:—అర్జునా! యుద్ధమునకు సిద్ధముగా నుండుము.

చ॥ అమరులగెల్చి ఖండవవనంబును గాల్చితివంట మత్స్యయం
త్రము దెగవైచినాడవట తద్దయు గ్రూరుల గాలకేయులక
యనుపురి కంపినాడవట యయ్యకు మోడము గూర్చితంట యీ
సమయమునందు నీబలము చక్కగజూపుము సంతసించెడక

అర్జు:—ముందుగా మీరు బాణమును విడుపుడు.

భీష్ము:—అట్లే విడచెదను.

(అని బాణమువేయగా నర్జునుడు ఖండించును)

ద్రోణ:—శిష్యా! ఈబాణమును గాచికొనుము. (విడచును)

అర్జు:—(ఖండించి) ఈశరమును గాచికొనుడు.

దుర్యో:—అర్జునా! నీకంత్యకాలము సమీపించినదిరా!

(బాణము వేయును)

అర్జు:—ఓరిజాదరీ! మాయపాచిక లనుకొంటివలరా! పాచి
కలు కావివి. బాణములు. (అని బాణముచే కొట్టును)

కర్ణ:—(మరలవచ్చి) ఈసారి నా సామర్థ్యమును జూడుము.

(బాణము వేయును)

అర్జు:—(ఖండించి) ఈఅస్త్రమునుగాచికొమ్ము (బాణం వేయును)

(ఘోరముగా పోరుచున్న సమయమున ఉత్తరునితో)

అర్జు:—ఉత్తరా! దుర్యోధనుని తీటడగించెదను. రథము నానినివైపు పోనిగ్గు.

ఉత్త:—అట్టిపోనిచ్చెనను. (అట్లు నడుపుచుండును)

అర్జు:—ఓరీ! సుయోధనా! నిన్ను మూటిపాలు జేసెద.

కమాచి—రిశ్రజాతి

భూపా నీ సూపురూపెదక-పోనోకుమింక॥ భూపా॥

కాపురూద్ర నదలిచుట-కాదుగ యావహమియ్యది॥ భూపా॥

పాపనుకల్పపక గ్రా-పదిని గేలిచేసెనీ-నీపుచితుకగొట్టెద నీ-

దాపున నెవఁన్నగాని-కోపము లేదా-రథము-నాపగరాడ-భి-భి-

తూపుల పొదిమేలరా-ద్యూతమాడ నేగరా॥ భూపా॥

నల్లమిల్లి రామిరెడ్డి-నెల్లపును బ్రోచెడి శ్రీ-నల్లభు కృపయుండ

నీరు-వశముగాను మమ్ము గెల్వ-ముల్లుదూరరా-కన్న-తల్లి యేఱు

రా-శకుని-తల్లడిల్లురా-భీమును-వల్ల కాటి-కనిపెదపని-వచియుంచుట

చేత-నిను-వదలితి పోతులువా యిక॥ భూపా॥

(అని కిరీటము పడగొట్టును)

అశ్వ:—నాన్నగానూ! అర్జునుడు ప్రళయకాల రుద్రునివలె ప్రకాశించుచున్నాడు. సుయోధనుని చంపునని భయ మగుచున్నది.

ద్రోణ:—నాకును నట్లే నోచుచున్నది. మనమందర మొక సారి యెదిరించుదము రంకు.

కర్ణ:—అట్లే చేయవలెను.

భీష్మ:—అర్జునా! నిలు నిలు. మేము వచ్చుచున్నాము.

అర్జు:—(ఉత్తరునితో) మహారథు లందరు నొకటియై వచ్చుచున్నారు. సంతోషముగా సమర మొనరింపవచ్చును. రథమిచ్చటాపుము.

ఉత్త:—అట్లే నిలిపెదను. (రథము నిలుపును)
(ద్రోణ, భీష్మ, కర్ణ, అశ్వత్థామలతో నర్జునుడు పోరుచున్నాడు)

అర్జు:—కర్ణా! ఈశరముచే నీశరము వ్రక్కలు చేసెదను.

(అని కర్ణుని కొట్టగా నతడు పారిపోవుచున్నాను)

భీష్మ:—అర్జునా! నే నెన్నడును నీవంటి శూరుని జూడలేదు.

నాట—త్రిశ్రజాతి

కాలునైన గెల్తువీపు-కదనమందు ధనంజయా!

అలమ్మును జేయలేక-నడలుచు తడబడుచుంటిమి! కాలు!

సుతయు భయమొందక మ-మ్మందరి నెడించి-ర

వ్యుతయు సలసటపడ వె-వ్వాడు గెల్వగలడు నిన్ను! కాలు!

ఁబు:-కాటికి కాళ్లనుజాపెను-కర్ణుండదిగో గను నీ

ధాటికి నిల్వగశక్యమె-ధాతై నగాని పార్థ! కాలు!

ఖ్యాతిని దెచ్చితిని నాకు-భూతలమ్మునందు

నీతమాస నెరుగక యా-నీచ సుయోధనుడుండెను! కాలు!

అర్జు:—పెద్దలగు తమరు నాయందలి ప్రేమచే నట్లు పలుకుచున్నారు. కాని మీ శిష్యుండనగు నేను మీలో యెన్నవవంతు!

అశ్వ:—నాన్నగారూ! అర్జును డావులను శోలుకొనిపోకుండ వెడలువాడుకాడు. చివరకీ చిత్రనాటక మెట్లుజరుగునో తెలియకున్నది.

అర్జు:—సమ్మోహనాస్త్రముచే మిమ్మెల్లర మూర్ఛనొందించుచున్నాను. (అని విషువగా అందిరు మూర్ఛనొందుచున్నారు)

భీష్మ:—(తనలో) మహారథులందరును మూర్ఛనొందిరి. నేను కూడ చచ్చినవానివలె బడియుండెద. (అని పడిపోవును)

అర్జు:—ఉత్తరా! గోవులను మరలించుము.

ఉత్త:—(మరలించి) ఇంటికిపోవుదమా?

అర్జు:—ఉత్తరకుమార్తె తనబొమ్మ పొత్తికలకు యుద్ధాగ్రేసరుల పాగా అంచులను కత్తిరించుకొని రమ్మన్నది. కనుక మీ పాగాలను గత్తిరించుము. భీష్మునిదగ్గర కేగకుము. అతడు సమ్మోహనాస్త్రముచే మూర్ఛకొందలేడు.

ఉత్త:—చిత్తము. (కత్తిరించుచున్నాడు)

అర్జు:—గురుని మొక్కుము, గురుపుత్రునియొక్కము పాగాలను గత్తిరించకుము.

ఉత్త:—చిత్తము. (పాగాలనుగత్తిరించి రథముదరికి వచ్చును)
(అర్జునును కౌరవులను మూర్ఛదేలించి ఉత్తరునితోగూడి రథాయానుడై విరటుని నగరంబునకు పోవును)

మంగళహారతి

శ్రీధరుని హరతి-ఈధరలో భక్తులగాపాడెడి|| శ్రీ||

వేదవేద్యునకు-నాదిదేవునకు-బీదకుచేలుని బ్రోచినతండ్రెడి|| శ్రీ||

ఇంతి కైన వచి-యింపకుండచని-దంతినిరక్షించిన మాధవునకు|| శ్రీ||

వేమరు తారక-నామముదలచెడి-రామిరెడ్డికవినేలెడి స్వామికి|| శ్రీ||

గద్య|| భూమంచిరాట్కులజాండును సిరిపాలగోత్రోద్భవసల్లమిల్లవంశపయఃపారావార

రాకాసుధాకరుండగు వెంకటరెడ్డి అచ్చమాంబల ప్రథమాత్మజాండును నగు

రామిరెడ్డికవినే రచియింపబడిన పాండవ వనవాసము

సంపూర్ణము.

—

N B ఇందలి కీర్తనలను మామూలైనవలెనే యెవరును అచ్చుచేయించజూడదు. మధ్య మధ్య చరణములు మార్చి కాని, అంకితములేని కీర్తనల కంకితముల దగిలించి కాని ప్రకటనచేసినయెడల పే.ముజరుపుచర్యలకు బాధ్యులుకావలసియ్యుండును.

15271